

MGA BATAS HINGGIL SA KARAPATAN NG MGA KATUTUBO

UNDRIP AT IPRA

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

MGA BATAS HINGGIL SA KARAPATAN NG MGA KATUTUBO

UNDRIP AT IPRA

On the cover: Aeta family from Zambales province resettled in the mountains of neighboring Morong, Bataan.
Photo by Jimmy A. Domingo

This spread: In the T'boli museum in Lake Sebu, South Cotabato, a culture is being preserved for the future generations.
Photo by Jimmy A. Domingo

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

Nilalaman

1

Paunang
Salita

2

Ang
Deklarasyon
ng United
Nations
sa mga
Karapatan ng
mga Katutubo
UN Declaration
on the Rights
of Indigenous
Peoples

30

Batas Ukol sa
Karapatan ng
mga Katutubo
ng 1997
Indigenous
Peoples'
Rights Act of
1997

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

Amnesty International
Philippines
Mga Batas Hinggil sa
Karapatan ng mga
Katutubo: UNDRIP
at IPRA

Translations:
UNDRIP – TEBTEBBA
IPRA – PANLIPI
Tanggapang Panligal
ng Katutubong
Pilipino

ISBN
978-971-9021-12-4
Copyright 2009
Ang babasahing ito ay
para sa publiko.

Design:
Karl Fredrick Castro

PAUNANG SALITA

Ang lahat ng tao ay may pantay-pantay na karapatan. Ang mga katutubo, dito sa Pilipinas at ibang lugar ng mundo, ay may pantay na karapatan katulad ng ibang tao.

Kinikilala ng Amnesty International na ang mga katutubosa Pilipinas ay sa kalakhan nasasa-isantabi at nakararanas ng diskriminasyon at kahirapan – mga kalagayang hindi nararapat magpatuloy.

Mahalaga sa Amnesty International ang aktibong partisipasyon ng mga tao sa pagsusulong at pagdedepensa sa karapatang pantao. Isang paraan upang aktibong makalahok ang tao, partikular ang mga katutubo, ay sa pamamagitan ng edukasyon hinggil sa karapatang pantao.

Ang Deklarasyon ng United Nations sa mga Karapatan ng mga Katutubo (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples o UNDRIP) at ang Batas Ukol sa Karapatan ng Katutubo ng 1997 (IPRA o RA 8371) ay dalawang batas na mahalaga para sa pagsusulong at pagdedepensa sa mga karapatan ng mga katutubo dito sa ating bansa. Ito ang dahilan kung bakit nilalathala ang mga batas na ito. Ang Batas Ukol sa Karapatan ng Katutubo ng 1997 (IPRA o RA 8371) ay naging batas dito sa ating bansa noong ika-22 ng Oktubre 1997 at ang Deklarasyon ng United Nations sa mga Karapatan ng mga Katutubo ay inaprubahan ng Pangkalahatang Kapulungan ng United Nations noong ika-13 ng Setyembre 2007.

Nagpapasalamat ang Amnesty International sa TEBTEBBA at PANLIPI sa pagsalin ng dalawang batas na ito sa ating wika mula sa Ingles.

Inaasahan ng Amnesty International na ang lathalaing ito ay makakatulong sa pang-unawa ng mga karapatan ng mga katutubo upang ang mga karapatang ito ay marespeto, mabigyan ng proteksyon at matupad. Ito ay para sa lahat ng mga katutubo dito sa Pilipinas at sa lahat ng taong may pagpapahalaga sa lahat ng karapatang pantao.

AURORA CORAZON A. PARONG

Section Director

Amnesty International Philippines

ANG DEKLARASYON NG UNITED NATIONS SA MGA KARAPATAN NG MGA KATUTUBO

Ang Pangkalahatang Kapulungan,

Pinapatnubayan ng hangarin at prinsipyo ng Charter ng United Nations, at mabuting paagtitiwala sa pagpapatupad ng mga obligasyong inako ng mga Estado kaalinsunod sa Charter,

Naninindigan na ang mga katutubo ay kapantay ng lahat ng tao, bagaman kinikilala ang karapatan na pagkakaiba ng lahat ng tao, pagsasaalang-alang sa pagkakaiba, at paggalang sa kakanyahan,

Naninindigan din na ang lahat ng tao ay nakapag-aambag sa pagkakaiba-iba at kayaman ng sibilisasyon at kultura, kung saan ay nakakaambag sa kabuuan ng pamana ng sangkatauhan,

Naninindigan din na ang lahat ng mga paniniwala, panununtunan at kagawian o itinataguyod na kahusayan ng tao o indibidwal batay sa pinagmulang bansa, lahi, relihiyon, katutubo o pagkakaiba ng kultura ay rasismo, walang siyentipikong batayan, walang ligal na pinagbabatayan, kasuklamsuklam at hindi makatarungan,

Masidhing pinaninindigan na ang mga katutubo, sa pagsasagawa ng kanilang karapatan, ay karapat-dapat na maging malaya sa anumang diskriminasyon,

Nababahala na ang mga katutubo ay nagdurusa ng walang katarungan sa mahabang panahon sanhi ng kolonisasyon at pag-agaw sa kanilang mga lupain, nasasakupan at likas na yaman, na nagiging hadlang upang maisagawa, sa partikular, ang kanilang karapatang umunlad ayon sa kanilang mga pangangailangan at kapakanan,

Kinikilala ang kagyat na pangangailangan na galangin at itaguyod ang likas na karapatan ng mga katutubo na nagmula sa kanilang pulitika, ekonomiya at panlipunang estruktura at kultura, espiritwal na tradisyon, kasaysayan at pilosopiya, lalo na ang karapatan sa kanilang mga lupain, nasasakupan at likas-yaman.

Katulad rin na pagkilala sa kagyat na pangangailangan na galangin at itaguyod ang karapatan ng mga katutubo na pinagtitiway ng mga tratado, mga kasunduan at iba pang makatutulong na balakin ng mga Estado,

Malugod na tinatanggap ang katotohanan na ang mga katutubo ay nagoorganisa ng kanilang mga sarili para sa kanilang pulitikal, ekonomiya, sosyal at kultural na pagpapaunlad upang tapusin ang anumang uri ng diskriminasyon at panggigipit sa alinmang pagkakataon,

Sinasang-ayunan na ang pamamahala ng mga katutubo hinggil sa pag-unlad na makakaapekto sa kanila at kanilang mga lupain, nasasakupan at likas-yaman ay makakatulong sa pagpapanatili at pagpapatatag ng kanilang mga institusyon, kultura at tradisyon, at upang maitaguyod ang kanilang pag-unlad na naaayon sa kanilang mga adhikain at pangangailangan,

Kinikilala rin na ang paggalang sa katutubong kaalaman, kultura at tradisyonal na gawain ay nakatutulong sa tuloy-tuloy at makatarungang pagpapaunlad at angkop na pangangasiwa ng kalikasan, *Binibigyan-diin* ang kontribusyon ng walang militarisasyon sa mga lupain at nasasakupan ng mga katutubo sa kapayapaan, ekonomiya at panlipunang pagsulong at pag-unlad, pag-unawa at maayos na ugnayan sa pagitang ng mga bansa at lahat ng mga tao sa mundo,

Partikular na kinikilala ang karapatan ng mga katutubong pamilya at komunidad sa pagpapanatili ng pinagsamang tungkulin sa paggabay, pagsasanay, edukasyon at kagalingan ng kanilang mga anak, alinsunod sa karapatan ng mga bata,

Pagsasaalang-alang na ang mga karapatang pinagtitiyay ng mga tratado, mga kasunduan at iba pang makatutulong na balakin sa pagitan ng mga bansa at mga katutubo ay, sa ibang pagkakataon, mga bagay na may pananagutan, interest, tungkulin at karakter na panginternasyonal,

Isinasaaalang-alang din na ang mga tratado, mga kasunduan at iba pang makatutulong na balakin, at ang ugnayan na kinakatawan nito, ay mga batayan ng matibay na pakikipagtulungan sa pagitan ng mga katutubo at mga Estado,

Kinikilala na ang Charter ng United Nations, ang International Convention on Economic, Social and Cultural Rights, at International Covenant on Civil and Political Rights at ang International Covenant on Civil and Political Rights at pati na rin ang Vienna Declaration at Programme of Action,² ay nagpapatibay sa pangunahing kahalagahan ng karapatan ng sariling pagpapasya ng lahat ng mga tao, at sa pamamagitan nito, ay malaya nilang matutukoy ang kanilang pampulitikang katayuan at malayang maisasagawa ang kanilang pang-ekonomiya, panlipunan at kultural na pag-unlad,

Isinasadiwa na walang nakasaad sa Deklarasyong ito na maaaring gamitin upang ipagkaila sa mga tao, and kanilang karapatan sa sariling pagpapasya, isinagawa ng naaayon sa batasinternasyonal,

Sinasang-ayunan na ang pagkilala sa karapatan ng mga katutubo na napapaloob sa Deklarasyong ito ay magpatingkad sa maayos na pakikipagtulungan sa pagitan ng Estado at ng mga katutubo, batay sa prinsipyo ng katarungan, demokrasya, paggalang sa karapatang pantao, walang diskriminasyon at mabuting pagtitiwala,

Hinihikayat ang mga Estado na tupdin at epektibong ipatupad ang lahat ng kanilang mga tungkulin kaugnay sa mga katutubo na nakabatay sa mga internasyonal na instrumento, lalo na ang may kinalaman sa karapatang pantao, na may pagsangguni at pakikipagtulungan sa mga taong kinauukulan,

Binibigyan-diin na ang United Nations ay may mahalaga at tuloy-tuloy na tungkulin na dapat gampanan sa pagsusulong at pangangalaga sa mga karapatan ng mga katutubo,

Naniniwala na ang Deklarasyong ito ay isang mahalaga hakbang pasulong tungo sa pagkilala, pagpapalaganap at pangangalaga sa mga karapatan at kalayaan ng mga katutubo at sa pagsasagawa ng mga mahahalagang gawain ng sistemang United Nations sa larangang ito,

Kinikilala at pinagtitiyay na ang mga katutubong indibidwal ay may karapatan ng walang diskriminasyon sa lahat ng karapatang pantao na kinikilala ng batas internasyonal, at ang mga katutubo ay may angking kolektibong karapatan na mahalaga para sa kanilang pamumuhay, kagalingan at kinakailangang pag-unlad bilang mga tao,

Kinikilala din na ang kalagayan ng mga katutubo ay nagkakaiba-iba sa bawat rehiyon at bansa at ang kahalagahan ng pambansa at rehiyonal na partikularidad at ibat-ibang istorikal at pangkultural na karanasan ay dapat kilalanin,

Pormal na ipinahahayag ang sumusunod na Deklarasyon ng United Nations sa mga Karapatan ng mga Katutubo bilang isang pamantayan ng tagumpay na kailangang matamo upang maisulong ang tunay na pakikipagtulungan at pantay na paggalang.

ARTIKULO 1	Ang mga katutubo ay may karapatang matamasa, bilang kolektibo o indibidwal, ang lahat ng mga karapatang pantao at mga pangunahing kalayaan na kinikilala sa Charter ng United Nations, Universal Declaration of Human Rights ³ at mga batas-interasyonal na karapatang pantao.
ARTIKULO 2	Ang mga katutubo at mga indibidwal ay malaya at pantay sa lahat ng ibang mga tao at mga indibidwal at may karapatan na maging malaya sa anumang uri ng diskriminasyon, sa pagsasagawa ng kanilang mga karapatan, lalo na yaong mga nakabatay sa kanilang katutubong pinagmula at pagkakakilanlan.
ARTIKULO 3	Ang mga katutubo ay may karapatan ng sariling pagpapasya. Sa pamamagitan ng karapatang ito sila ay malayang nagtatakda ng kanilang estadong pampulitika at malayang naisusulong ang pangekonomiya, panlipunan at kultural na pag-unlad.
ARTIKULO 4	Ang mga katutubo, sa pagsasagawa ng kanilang karapatang ng sariling pagpapasya, ay may karapatan sa otonomiya o sariling pamamahala sa mga bagay hinggil sa kanilang panloob at lokal na usapin, kabilang dito ang pamamaraan at hakbang kung papaano mapipinansyahan ang kanilang mga pangangailangang pang-otonomiya.

ARTIKULO 5	Ang mga katutubo ang may karapatan na panatilihin at palakasin ang kanilang natatanging pulitikal, ligal, ekonomiya, panlipunan at kultural na mga institusyon, kasabay ng karapatang maging bahagi, kung kanilang nanaisin, sa pampulitika, ekonomiya, panipunan at kultural na buhay ng Estado.
ARTIKULO 6	Ang bawat isang katutubo ay may karapatan sa nasyonalidad.
ARTIKULO 7	1. Ang bawat isang katutubo ay may mga karapatan na mabuhay, pisikal at mental na integridad, kalayaan at katiyakang pansarili. 2. Ang mga katutubo ay may karapatan na kolektibong mamuhay ng malaya, tahimik at ligtas bilang mga natatanging tao at hindi dapat isailalim sa anumang paglipol o anumang marahas na hakbang, kabilang na ang sapilitang paghihiwalay sa mga anak ng isang grupo papunta sa ibang grupo.
ARTIKULO 8	1. Ang mga katutubo at mga indibidwal ay may karapatan na hindi maisailalim sa sapilitang asimilasyon o pagkasira ng kanilang kultura. 2. Ang mga Estado ay kailangang magbigay ng mabisang pamamaraan upang mapigilan o maiwasto ang mga sumusunod:

	(a) Anumang aksyon na may layunin o epektong pagbawi sa kanilang integridad bilang natatanging tao, o sa kanilang kultural na pahalaga o katutubong pagkakakilanlan;
	(b) Anumang aksyon na may layunin o epekto na agawin ang kanilang lupain, nasasakupan o yaman;
	(c) Anumang anyo ng sapilitang paglipat ng populasyon na may hangarin o bisa na labagin o pahinain ang kanilang ano mang karapatan;
	(d) Anumang uri ng sapilitang asimilasyon o integrasyon;
	(e) Anumang uri ng propaganda na may hangarin na palaganapin o udyukan ang panlahi o etnikong diskriminasyon na nakapatungo laban sa kanila.
ARTIKULO 9	Ang mga katutubo at indibidwal ay may karapatan na mapabilang sa isang katutubong komunidad o bansa, na naaayon sa kanilang mga tradisyon at mga kaugalian ng komunidad o bansang kinuukulan. Walang anumang uri ng diskriminasyon na maaring maganap sa pagsasagawa ng ganitong karapatan.

ARTIKULO

10

Ang mga katutubo ay hindi maaari na sapilitang paaalisin sa kanilang mga lupain o nasasakupan. Walang paglikas na maaaring isagawa kung walang malaya, nauuna at napaalamang pagsang-ayon ng mga katutubong kinauukulan at matapos ang kasunduan sa pagbibigay ng naaayon at makatarungang kabayaran, at kung ito ay nauukol, may karapatang makababalik.

ARTIKULO

11

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na isagawa o patingkarin ang kanilang mga pangkulutural na tradisyon at kaugalian. Kabilang dito ang mga karapatan na mapanatili, mapangalagaan at mapaulad ang mga nagdaan, kasalukuyan at hinaharap na mga manipestasyon ng kanilang mga kultura, katulad ng mga arkyolohikal, makasaysayang pook, artefacts, disenyo, seremonya, teknolohiya, at biswal at performing arts at literatura.

2. Ang mga Estado ay dapat magtakda ng pagwawasto sa pamamagitan ng mga epektibong pamamaraan, na binuo katuwang ang mga katutubo, kabilang na ang pagpapabalik kaugnay sa kanilang kultural, kaalaman, relihiyon at espiritwal na pag-aari na kinuha ng walang malaya, nauuna at napaalamang pagsang-ayon o paglabag sa kanilang batas, tradisyon at kaugalian.

ARTIKULO

12

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na ipakita, isagawa, paunlarin at ituro ang kanilang espiritwal at katutubong relihiyon, mga kaugalian at mga seremonya; may karapatang panatilihin, pangalagaan at pribadong makapapasok sa kanilang mga banal at pangkultural na mga pook; may karapatan na gamitin at pamahalaan ang kanilang mga bagay-pangseremonya; at karapatan na maibalik ang mga labi ng kanilang mga yumao.

2. Ang mga Estado ay maghahanap ng paraan upang makuha at/o maibalik ang mga bagaypangseremonya at labi ng yumao na nasa kanilang pag-aari sa pamamagitan ng isang patas, maayos at mabisang pamamaraan, na binuo katuwang ang mga kinauukulang katutubo.

ARTIKULO

13

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na pasiglahin, gamitin, paunlarin at ipasa sa susunod na henerasyon ang kanilang mga kasaysayan, wika, oral na tradisyon, pilosopiya, sistema ng pagsulat at literatura, at itakda at panatalilihin ang kanilang mga sariling pangalan ng mga komunidad, lugar at tao.

2. Ang mga Estado ay magsasagawa ng mabisang hakbang upang matiyak na mapangalagaan ang karapatang ito at masiguro na mauunawaan ng mga katutubo at mauunawaan din sila sa mga pulitikal, legal at administratibong hakbang, at kung kinakailangan sa pamamagitan ng pagtatalaga ng tagapaliwanag o iba pang naaangkop na pamamaraan.

ARTIKULO

14

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na magtatag at mamahala ng kanilang sistema ng edukasyon at institusyong nagbibigay ng edukasyon sa sariling wika, sa pamamaraang naaangkop sa kanilang kultural na pamamaraan ng pagtuturo at pagkatuto.

2. Ang mga indibidwal na katutubo, lalo na ang mga bata, ay may karapatan sa lahat ng antas at porma ng edukasyong ipinagkakaloob ng Estado ng walang diskriminasyon.

3. Ang mga Estado ay magsasagawa ng isang mabisang hakbang, katuwang ang mga katutubo, upang ang bawat indibidwal na katutubo, lalo na ang mga bata, kabilang ang mga naninirahan sa labas ng komunidad, ay makakuha, kung kinakailangan, ng edukasyon batay sa kanilang sariling kultura at sa kanilang sariling wika.

ARTIKULO

15

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na ikarantal ang pagkakaiba-iba ng kanilang mga kultura, tradisyon, kasaysayan at adhikain na angkop na isinasalarawan sa edukasyon at pampublikong impormasyon.

2. Ang mga Estado ay magsasagawa ng mga mabisang pamamaraan, na may konsultasyon at kooperasyon ng mga kinauukulang katutubo, upang bakahin ang mapinsalang palagay at maalis ang diskriminasyon at mapatingkad ang pagpaparaya, pang-unawa at maayos na ugnayan ng mga katutubo at iba pang bahagi ng lipunan.

ARTIKULO

16

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na magtayo ng sariling media sa sariling wika at magkaroon ng pagkakataon na makapasok sa lahat ng media na di pagaari ng mga katutubo ng walang diskriminasyon.

2. Ang mga Estado ay magsasagawa ng mabisang hakbang upang matiyak na ang media na pagaari ng Estado ay dapat magsalarawan ng pagkakaiba-iba ng katutubong kultura. Titiyakin ng mga Estado, na may pagsasaalangalang sa buong kalagayan sa pagpapahayag, na hikayatin ang mga mediang pampribado na hustong isalarawan ang pagkakaiba-iba ng katutubong kultura

ARTIKULO

17

1. Ang bawat indibidwal na katutubo at tao ay may karapatan na matamasa ang lahat ng karapatang itinatadhana sa ilalim ng naangkop na batas-internasyonal at lokal na batas sa paggawa.

2. Sa pakikipagsangguni at kooperasyon ng mga katutubo, ang mga Estado ay magsasagawa ng partikular na hakbang upang pangalagaan ng mga batang katutubo sa ekspluytasyong pangekonomiya at paggawa ng anumang mapanganib na gawain o makakagambala sa pag-aaral ng bata, o anumang mapanganib sa kalusugan o pisikal, mental, espiritual, moral o panlipunang pag-unlad, isinasaalangalang ang kanilang espesyal na pangangailangan at ang kahalagahan ng edukasyon sa pag-unlad/empowerment.

3. Ang mga katutubong indibidwal ay may karapatan na maging ligtas sa anumang mga itinatanging kondisyon ng paggawa, at iba pang kaugnay nito, sa trabaho o pasahod.

ARTIKULO**18**

Ang mga katutubo ay may karapatan na makilahok sa pagsasagawa ng desisyon sa mga bagay na makakaapekto sa kanilang mga karapatan, sa pamamagitan ng kinatawang pinili nila ayon sa kanilang pamamaraan, kabilang na ang pananatili at pagpapaunlad sa kanilang katutubong institusyon na pamamaraan ng paggawa ng desisyon.

ARTIKULO**19**

Ang mga Estado ay makikipagsangguni at makikipagtulungan sa mga kinauukulang katutubo sa pamamagitan ng kanilang kumakatawan na institusyon upang makuha ang kanilang malaya, nauuna at napaalamang pagsang-ayon bago tanggapin at ipatupad ang lehislatibo o administrabong panuntunan na makakaapekto sa kanila.

ARTIKULO**20**

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na panatilihin at paunlarin ang kanilang mga pampulitika, ekonomiya at sistemang panlipunan o institusyon, upang matiyak nilang matatamasa ang sariling pamamaraan ng ikinabubuhay at pagpapaunlad at malayang maisagawa ang lahat ng kanilang tradisyonal at iba pang pang-ekonomiyang gawain.

2. Ang mga katutubon na binawian ng kanilang sariling pamamaraan ng ikinabubuhay at pagpapaunlad ay may karapatan sa patas at angkop na pagwawasto.

ARTIKULO**21**

1. Ang mga katutubo ay may karapatan, ng walang diskriminasyon, sa pagpapaunlad ng kanilang pang-ekonomiya at kalagayang sosyal, kabilang ang iba pang kaugnay nito, sa larangan ng edukasyon, trabaho, bokasyonal na pagsasanay at muling pagsasanay, pabahay, sanitasyon, kalusugan at panlipunang katiyakan.

2. Ang mga Estado ay magsasagawa ng mabisang hakbang, at kung naaangkop, ng mga espesyal na hakbang upang matiyak ang patuloy na pagpapaunlad ng kanilang mga ekonomiya at kalagayang panlipunan. Partikular na bibigyan ng pansin ang karapatan at espesyal na pangangailangan ng mga matatandang katutubo, kababaihan, kabataan, bata at may mga kapansanan.

ARTIKULO**22**

1. Partikular na bibigyan ng pansin ang mga karapatan at espesyal na pangangailangan ng mga matatandang katutubo, kababaihan, kabataan, bata at may mga kapansanan sa pagpapatupad ng Deklarasyong ito.

2. Ang mga Estado ay magsasagawa ng mga hakbang, katuwang ng mga katutubo, upang matiyak na makakamit ng mga katutubong kababaihan at bata ang buong pangangalaga at katiyakan laban sa anumang uri ng dahas at diskriminasyon.

ARTIKULO

23

Ang mga katutubo ay may karapatan na magpasya at bumuo ng mga prayoridad at estratehiya sa pagsasagawa ng kanilang karapatan sa pagpapaunlad. Sa partikular, ang mga katutubo ay may karapatan na aktibong makibahagi sa paglikha at pagpapasya sa pangkalusugan, pabahay at iba pang pang-ekonomiya at panlipunang programa na may kinalaman sa kanila, at kung maaari, ay pangasiwaan ang mga programa sa pamamagitan ng kanilang sariling institusyon.

ARTIKULO

24

1. Ang mga katutubo ay may karapatan sa kanilang tradisyonal na gamot at mapanatili ang tradisyonal na pamamaraan ng paggamot, kabilang na ang pangangalaga sa kanilang mahahalagang halamang gamot, hayop at mga mineral. Ang bawat katutubo ay mayroon ding karapatan na makakuha, ng walang diskriminasyon, sa lahat ng serbisong panlipunan at kalusugan.

2. Ang bawat isang katutubo ay may pantay na karapatan na makamit ang pinakamataas na maaaring maabot na antas ng pisikal at mental na kalusugan. Ang mga Estado ay magsasagawa ng nararapat na hakbang sa hangaring papaunlad na makamit ang kaganapan ng karapatang ito.

ARTIKULO

25

Ang mga katutubo ay may karapatan na mapanatili at mapalakas ang kanilang natatanging ugnayang espiritwal sa kanilang tradisyonal na pag-aari o inuukupahan at ginagamit na mga lupain, nasasakupan, tubig at baybaying dagat at iba pang likas na yaman upang mapatibay ang kanilang tungkulin sa susunod na salin-lahi na nauukol rito.

ARTIKULO

26

1. Ang mga katutubo ay may karapatan sa kanilang mga lupain, nasasakupan at likas na yaman na tradisyonal nilang pag-aari, inuukupahan, ginagamit o naangkin.

2. Ang mga katutubo ay may karapatang magmay-ari, gumamit, mapaunlad at mapamahalaan ang kanilang mga lupain, nasasakupan at likas na yaman na inaangkin sa pamamagitan ng tradisyonal na sistema ng pag-aari o iba pang tradisyonal na pag-uukupa o paggamit, kabilang na ang kanilang mga naangkin o nabili.

3. Ang mga Estado ay magkakaloob ng legal na pagkilala at pangangalaga sa mga lupaing ito, nasasakupan at likas-yaman. Ang pagkilalang ito ay dapat isagawa na may paggalang sa kaugalian, tradisyon at sistema ng pagmamay-ari ng mga kinauukulang katutubo.

ARTIKULO

27

Ang mga Estado ay dapat na magsagawa at ipatupad, katuwang ng mga katutubong kasangkot, ang patas, malaya, walang kinikilingan, bukas at maliwanag na proseso, na nagbibigay ng angkop na pagkilala sa batas ng mga katutubo, tradisyon, kaugalian at sistema ng pagmamay-ari sa lupain, upang kilalanin at pagpasyahan ang karapatan ng mga katutubo na nauukol sa kanilang lupain, nasasakupan at likas na yaman, kabilang ang mga tradisyonal na pag-aari o inuukupahan o ginagamit. Ang mga katutubo ay may karapatan na makilahok sa prosesong ito.

ARTIKULO

28

1. Ang mga katutubo ay may karapatan sa pagwawasto, sa pamamagitan na kasama ang pagpapanumbalik, o kung ito ay hindi na maaring isagawa, sa makatarungan, patas at angkop na kabayaran, sa kanilang mga lupain, nasasakupan at lakas na yaman na tradisyonal nilang pagmamayari o inuukupahan o ginagamit, na kung saan ay sapilitang inagaw, kinuha, inuukupahan, ginamit o sinira ng walang malaya, nauuna at napaalamang pagsang-ayon.

2. Maliban lamang kung ito ay malayang napagkasunduan ng mga taong kasangkot, ang kabayaran ay dapat isagawa sa porma ng mga lupain, nasasakupan at likas-yaman na katulad ng uri, laki at legal na katayuan o salapi o iba pang naaangkop na kabayaran.

ARTIKULO

29

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na pangalagaan at proteksyonan ang kanilang kapaligiran at kapasidad sa produksyon ng kanilang mga lupain o nasasakupan at likas-yaman. Ang mga Estado ay magsasagawa at magpapatupad ng mga programang tutulong sa mga katutubo sa ganitong pangangalaga at proteksyon, ng walang diskriminasyon.

2. Ang mga Estado ay magsasagawa ng mabisang hakbang upang matiyak na walang magaganap na pag-iimbak o pagtatapon ng mga mapanganib na bagay sa mga lupain o nasasakupan ng mga katutubo ng walang malaya, nauuna at napaalamang pagsang-ayon.

3. Ang mga Estado ay magsasagawa ng mga mabisang hakbang upang matiyak, kung kinakailangan, na ang mga programang magmomonitor, magpapanatili, at magpapanumbalik sa kalusugan ng mga katutubo, na bubuuin at ipatutupad ng mga taong naapektuhan ng nabanggit na materyal, ay karampatang napapatupad.

ARTIKULO

30

1. Walang gawaing militar na maaaring ipatupad sa mga lupain o nasasakupan ng mga katutubo, maliban lamang kung ito ay may batayang kinauukulang pampublikong interes o kung ito ay malayang napagkasunduan o hiniling ng mga kinauukulang katutubo.

2. Ang mga Estado ay magsasagawa ng mabisang konsultasyon sa mga kinauukulang katutubo, sa pamamagitan ng angkop na pamamaraan at sa partikular sa kanilang mga institusyong kumakatawan, bago gamitin ang kanilang lupain o nasasakupan sa gawaing militar.

ARTIKULO

31

1. Ang mga katutubo ay may karapatang panatilihin, pamahalaan, pangalagaan at paunlarin ang pamana ng kanilang lahi, tradisyonal na kaalaman at tradisyonal na kultural na pagpapahayag, kabilang ang mga manipestasyon ng kanilang mga agham, teknolohiya at kultura, kabilang rito ang pantao at henetikong kayamanan, binhi, gamot, kaalaman sa mga katangian ng mga hayop at halaman, oral na tradisyon, literatura, disenyo, palakasan at tradisyonal na laro, biswal at performing arts. Mayroon din silang karapatan na panatilihin, pamahalaan, pangalagaan, at paunlarin ang kanilang pag-aaring kaalaman sa mga pamana ng lahi na kultural, tradisyonal na kaalaman, at mga tradisyonal na pangkultural na pagpapahayag.

2. Katuwang ang mga katutubo, ang mga Estado ay magsasagawa ng mabisang hakbang sa pagkilala at pangangalaga sa katuparan ng nabanggit na karapatan.

ARTIKULO

32

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na magtakda at bumuo ng mga prayoridad at estratehiya sa pagpapaunlad o paggamit ng kanilang mga lupain o nasasakupan at iba pang likasyaman.

2. Isasangguni ng mga Estado at maayos na makikipagtulungan sa mga kinauukulang katutubo sa pamamagitan ng kanilang sariling mga institusyon na kumakatawan upang makuha ang kanilang malaya, nauuna at napaalamang pagsang-ayon bago mabigyan ng pahintulot ang anumang proyekto na makakaapekto sa kanilang mga lupain o nasasakupan at iba pang likas-yaman, lalo na ang mga may kinalaman sa pagpapaunlad, paggamit o eksplorasyon ng mineral, tubig at iba pang likasyaman.

3. Ang mga Estado ay magtatakda ng mga mabisang pamamaraan para sa makatarungan at naaangkop na kabayaran sa anumang katulad na gawain, at magsasagawa ng naaangkop na pamamaraan upang maibsan ang bigat ng pinsalang naidulot sa kapaligiran, ekonomiya, sosyal, kultural o espiritwal.

ARTIKULO

33

1. Ang mga katutubo ay may karapatan na magtakda ng pagkakakilanlan o kasapian na naaayon sa kanilang kaugalian at tradisyon. Ito ay hindi makakapahina sa karapatan ng bawat indibidwal na katutubo na makakuha ng pagkamamamayan ng Estado na kanilang kinabibilangan.

2. Ang mga katutubo ay may karapatan na itakda ang estruktura at pumili ng kasapian ng kanilang mga institusyon na naaayon sa kanilang sariling pamamaraan.

ARTIKULO 34	Ang mga katutubo ay may karapatan na isulong, paunlarin at panatilihin ang mga estruktura ng kanilang institusyon at natatanging kaugalian, espiritalidad, tradisyon, pamamaraan, kagawian at, kung mayroon, sistemang hukom o kaugalian, na naaayon sa internasyonal na pamantayan ng karapatang pantao.
ARTIKULO 35	Ang mga katutubo ay may karapatan na itakda ang tungkulin ng bawat indibidwal sa kanilang komunidad.
ARTIKULO 36	1. Ang mga katutubo, lalo na ang mga nahahati ng mga internasyonal na hangganan, ay may karapatan na panatilihin at paunlarin ang mga pakikitungo, relasyon at pakikipagtulungan, kabilang ang mga gawain pang-espiritwal, kultural, pulitikal, ekonomiya at panlipunang layunin, sa kanilang mga kasapi kabilang ang mga tao na nasa kabilang hangganan. 2. Ang mga Estado, sa pamamagitan ng pakikipagsangguni at pakikipagtulunga sa mga katutubo, ay magsasagawa ng mabisang paraan upang maayos na maisagawa at matiyak ang pagpapatupad ng karapatang ito.

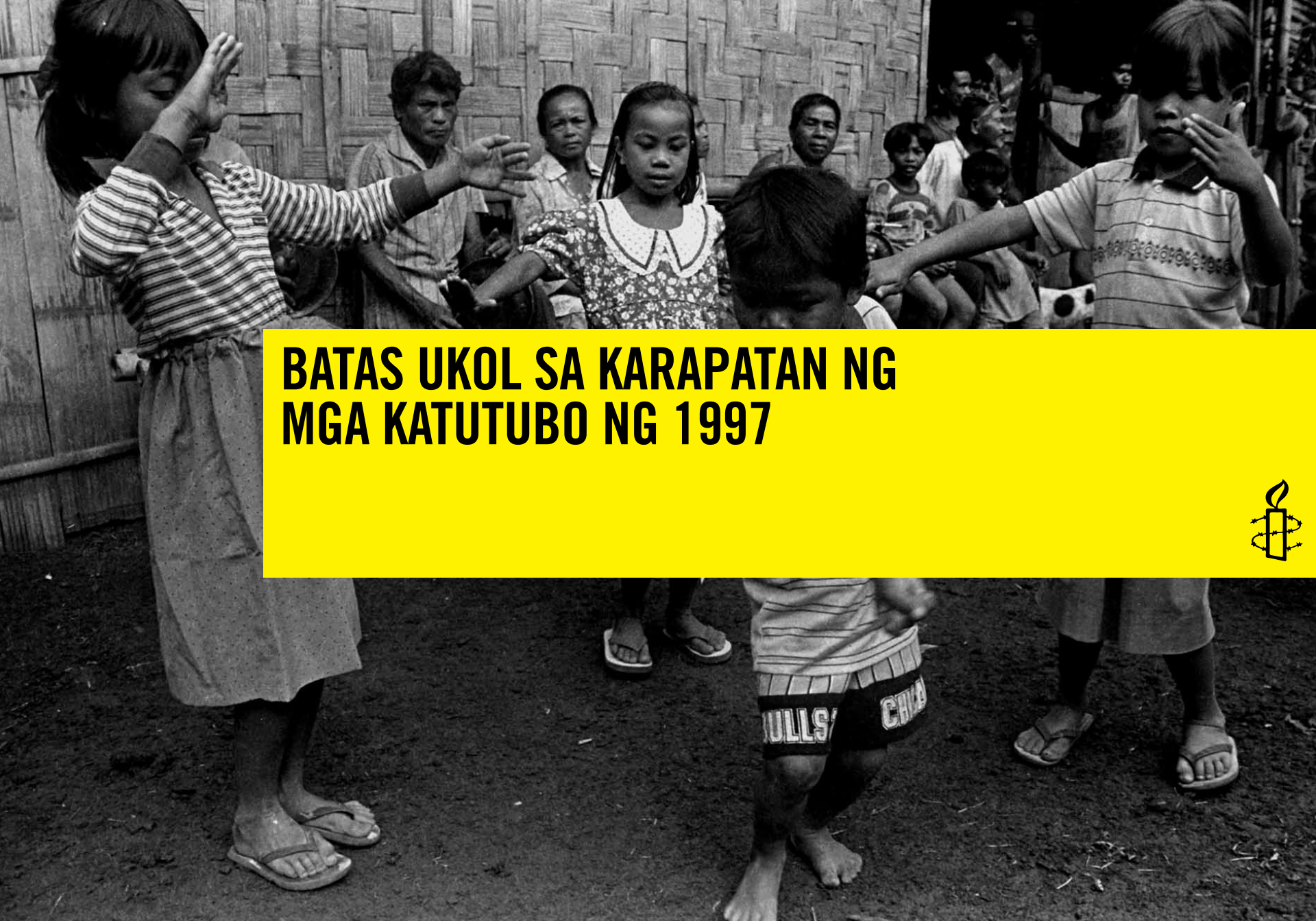
ARTIKULO 37	1. Ang mga katutubo ay may karapatan sa pagkilala, pagtalima at pagpapatupad ng mga tratado, mga kasunduan at iba pang makabubuting balakin na napagkasunduan ng mga Estado o kanilang kahalili at magkaroon ng Estadong dangal at paggalang sa mga naturang tratado, mga kasunduan at iba pang makabubuting balakin. 2. Wala sa deklarasyong ito na may kahulugan na pagmamaliit o pag-alis sa karapatan ng mga katutubo na nakapaloob sa mga tratado, mga kasunduan at iba pang makabubuting balakin.
ARTIKULO 38	Ang mga Estado, sa pamamagitan ng pakikipagsangguni at pakikipagtulunga sa mga katutubo, ay magsasagawa ng nararapat na hakbang kabilang ang mga lehislatibong pamamaraan, upang makamtan ang layunin ng Deklarasyong ito.
ARTIKULO 39	Ang mga katutubo ay may karapatan na makakuha ng tulong pinansyal at teknikal mula sa mga Estado at sa pamamagitan ng internasyonal na pakikipagtulungan, upang makamtan ang mga karapatang napapaloob sa Deklarasyon ito.

ARTIKULO 40	Ang mga katutubo ay may karapatan na makakuha ng impormasyon at maagap na desisyon sa pamamagitan ng makatarungan at patas na pamamaraan sa pagpapasya ng mga hidwaan at pagtatalo sa mga Estado o ng iba panig, kabilang na ang mga mabisang panlunas sa lahat ng paglabag sa kanilang mga indibidwal at kolektibong karapatan. Ang desisyong ito ay dapat na mabigyan ng nararapat na pagsasaalang-alang sa kaugalian, tradisyon, batas at ligal na sistema ng mga kinauukulang katutubo at internasyonal na karapatang pantao.
ARTIKULO 41	Ang mga sangay at natatanging ahensya ng sistema ng United Nations at iba pang organisasyong intergobermental ay tutulong upang lubos na maipatupad ang mga itinatadhana ng Deklarasyong ito sa pamamagitan ng pagpapakilos, kabilang na, ng pinansyal na kooperasyon at teknikal ng tulong. Magsasagawa ng iba't ibang pamamaraan upang matiyak ang pakikilahok ng mga katutubo sa mga isyung makakaapekto sa kanilang buhay.
ARTIKULO 42	Isusulong ng United Nations, ng mga sangay nito, kabilang ang Permanent Forum on Indigenous Issues, at mga natatanging ahensiya, kabilang ang mga nasa pambansang antas, at mga Estado, ang paggalang at lubos na pagpapatupad sa mga itinatadhana ng Deklarasyong ito at susubaybayan ang pagkamabisa ng Deklarasyong ito.

ARTIKULO 43	Binubo ng mga karapatan na kinikilala rito ang batayang pamantayan para sa kaligtasan, dangal at kagalingang pantao ng mga katutubo sa buong mundo.
ARTIKULO 44	Ang lahat ng karapatan at kalayaan na kinikilala rito ay tinitiyak na pantay sa lalaki at babae na katutubong indibidwal.
ARTIKULO 45	Wala sa Deklarasyong ito na maaaring pakahulugan na pagbawas o pagpatay sa mga kasalukuyang karapatan ng mga katutubo, o mga karapatang maaari nilang makuha sa panghinaharap.
ARTIKULO 46	1. Wala sa Deklarasyong ito na maaaring ipakahulugan na nagpapahiwatig sa alinmang Estado, mga tao, grupo o tao ng anumang karapatan na magsagawa ng anumang gawain o hakbang na sumasalungat sa Charter ng United Nations o may kahulugang nagbibigay kapangyarihan o nanghihimok ng ano mang kilos na maghihiwalay o makakapinsala, sa kabuuan o bahagi, ng integridad ng teritoryo o pampulitikang pagkakaisa ng mga malaya at nagsasariling mga Estado.

2. Igagalang ang karapatang pantao at pangunahing kalayaan sa paggamit ng mga nabanggit na karapatan sa Deklarasyong ito. Ang mga karapatang itinakda ng Deklarasyong ito ay sasailalim lamang sa limitasyong itinakda ng batas, at naaayon sa obligasyon ng internasyonal na karapatang pantao. Ano mang limitasyon ay nararapat na walang pagkiling at kailangan lamang sa layuning titiyaking naaangkop ang pagkilala at paggalang sa mga karapatan at kalayaan ng iba at sa pagkamit ng makatarungan at masidhing pangangailangan ng isang demokratikong lipunan.

3. Ang mga itinatadhana sa Deklarasyong ito ay uunawain ayon sa prinsipyo ng katarungan, demokrasya, paggalang sa karapatang pantao, pagkapantay-pantay, walang diskriminasyon, maayos na pamamahala at adhikain.

BATAS UKOL SA KARAPATAN NG MGA KATUTUBO NG 1997

Republika ng Pilipinas

Batasan ng Pilipinas
Lungsod ng Metro Manila

Ikasampung Kongreso

Pangkalahatang Karaniwang Session

Sinimulan at Ginanap sa Metro Manila
Ika-28 ng Hulyo 1997

BATAS NG REPUBLIKA BILANG 8371

Batas na Kumikilala, Nagtataggol at, Nagtataguyod sa Karapatan ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanang Pilipino, Nagbubuo ng Pambansang Komisyon para sa Katutubong Pilipino, Nagtatadhana ng Kaukulang Kaparaanan sa Pagpapatupad at Naglalaan ng Gugulin para dito sa para sa iba pang Layunin.

KABANATA I: MGA TADHANANG PANGKALAHATAN**SEKSYON****1**

Maikling Pamagat. Ang Batas na ito ay tatawaging “Batas Ukol sa Karapatan ng mga Katutubo ng 1997”.

SEKSYON**2**

Pahayag ng Patakaran ng Estado. Kinikilala at itinataguyod ng Estado ang lahat ng mga karapatan ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na nakasaad dito alinsunod sa balangkas ng Saligang Batas ng Pilipinas:

a. Kikilalanin at itataguyod ng Estado ang mga karapatan ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan alinsunod sa balangkas ng pambansang pagkakaisa at pag-unlad;

b. Pangangalagaan ng Estado ang mga karapatan ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa kanilang lupaing ninuno upang matiyak ang kanilang kagalingang ekonomiko, panlipunan at pangkultura. Kikilalanin at paiiralin ng Estado ang mga nakaugaliang batas/ katutubong batas hinggil sa mga karapatan o mga ugnayan sa ariarian sa patiyak sa pagmamay-ari at saklaw ng mga lupaing ninuno.

k. Kikilalanin, igagalang at pangangalagaan ng Estado ang mga karapatan ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na pangalagaan at paunlarin ang kanilang mga kalinangan, salindunong/ tradisyon at mga linangan/institusyon. Ang mga karapatang ito ay isasaalang-alang sa pagbubuo ng mga pambansang batas at patakaran;

d. Titiyakin ng Estado na tatamasahin ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan, anuman ang kasarian, ang ganap na mga karapatang pantao at kalayaan nang walang hadlang o pagtatangi-tangi;

e. Magsasagawa ng mga hakbang ang Estado kaugnay sa pakikibahagi ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa pagtatanggol ng kanilang mga karapatan, tiyakin ang paggalang sa kabuoan ng kanilang kalinangan, at titiyakin din na ang mga kasapi ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay magtatamasa ng pantay na mga karapatan at pagkakataon na katulad ng iginagawad ng mga pambansang batas at patakaran sa iba pang mamamayan; at

g. Tinatanggap ng Estado ang kanyang tungkuling tumugon sa malakas na pahayag ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan para sa kabuoan ng kanilang kalinangan. Dahil dito titiyakin ng Estado na may lubos na paglahok ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa tunguhin ng edukasyon, kalusugan at iba pang mga paglilingkod, upang ang mga nasabing paglilingkod ay higit na nakakatugon sa mga pangangailangan at pagnanais ng mga pamayanang ito;

Tungo sa mga layuning ito, itatatag at itataguyod ng Estado ang mga kaukulang kaparaanan upang maipairal at matiyak ang katuparan ng mga karapatang ito, na may pagsasa-alang-alang sa mga kaugalian, salindunong/tradisyon, paniniwala, interes at linangan/institusyon ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan, at upang mapagtibay at maipatupad ang mga hakbang upang maipagtanggol ang kanilang mga karapatan sa kanilang lupaing ninuno.

KABANATA II: KAHULUGAN NG MGA SALITA

SEKSYON

3

Kahulugan ng mga Salita. Sangayon sa layunin ng Batas na ito, ang mga sumusunod na salita ay mangangahulugan ng:

a) Lupaing Ninuno maliban sa pasubaling nakasaad sa Seksyon 56 ng Batas na ito, ay tumutukoy sa lahat ng mga pook na sa kalahatan ay pagmamay-ari ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na binubuo ng mga kalupaan, mga katubigan sa ilaya, baybaying dagat, at mga likas-yaman dito, na pagmamay-ari, inangking pag-aari, sinaklaw, ginagamit o pinaninirahan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan, nila mismo o sa pamamagitan ng kanilang mga ninuno, maging ito'y kumunal/pangmadla o panarili, mula pa sa panahong hanggang abot ng alaala (time immemorial), patuloy hanggang sa kasalukuyan maliban kung ito'y nagambala ng digmaan, sapilitang paglikas dahil sa dahas, panlilinlang o pagnanakaw o bunga ng mga proyekto ng pamahalaan o iba pang sariling-kusang kasuandang sinangayunan ng pamahalaan at mga pribadong indibidwal/korporasyon, na kinakailangan upang matiyak ang kanilang kagalingang pangkabuhayan, panlipunan at pangkalinangan. Isasama dito ang mga lupang ninuno, kagubatan, pastuhan, lupang residensiyal, pansakahan at iba pang mga pansariling lupa anu man ang kasalukuyang kaurian nito, mga lugar na pinangangasuhan, libingan, lugar na sagrado o pinagsasambahan, mga katubigan, mineral at iba

pang mga likas-yaman, at mga lupang maaaring hindi na tanging ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan lamang ang naninirahan subalit kinaugaliang kanilang nagagamit para sa kanilang kabuhayan at mga nakaugaling gawain, partikular dito ang kahabaan ng hanay na pinaninirahan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na nananatiling lagalag (nomad) at/o mga nagpapalipat-lipat na mambubungkal (shifting cultivators);

b) Lupang Ninuno maliban sa pasubaling nakasaad sa Seksyon 56 ng Batas na ito, ang lupang ninuno ay tumutukoy sa lupang ariarian, sinaklaw, inari at ginagamit ng indibidwal, pamilya o angkan ng mga kasapi ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan mula pa sa panahong hanggang abot ng alaala, sa pamamagitan ng kanilang mga sarili o kanilang ninuno, sa ilalim ng pag-aangking pangsarili o tradisyunal na pagmamay-ari ng grupo, tuloy-tuloy hanggang sa kasalukuyan maliban kung nagambala ng digmaan, sapilitang paglikas dahil sa dahas, panlilinlang o pagnanakaw, o bilang bunga ng proyekto ng pamahalaan at iba pang sariling-kusang kasunduang sinangayunan ng pamahalaan at pribadong indibidwal/korporasyon, kabilang subalit hindi limitado sa, mga lupang residensiyal, hagdan-hagdang palayan (rice terraces) o palayan, mga pribadong gubat, kaingin at lupang natatamnan ng mga punongkahoy;

k) Katibayan ng Pagkilala sa Lupaing Ninuno (CADT) tumutukoy sa titulo na pormal na kumikilala sa mga karapatan sa pagmamay-ari ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa kanilang lupaing ninuno na tinukoy at nasukat nang naaayon sa batas na ito;

d) Katibayan ng Pagkilala sa Lupang Ninuno (CALT) tumutukoy sa titulo na pormal na kumikilala sa karapatan sa pagmamay-ari ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa kanilang lupang ninuno;

e) Pag-aangking Kumunal tumutukoy sa mga pag-aangkin sa lupa, at likas yaman o sa mga karapatan dito, na pagmamay-aring pangmadla o pagmamay-ari ng buong pamayanan/tribu sa loob ng isang tukoy na teritoryo o lugar;

g) Mga Kinaugaliang Batas/Katutubong Batas tumutukoy sa lupon ng mga nakatala at/o dinakatalang mga alituntunin, kasanayan, kaugalian na tradisyunal at patuloy na kinikilala, tinatanggap at sinusunod ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan;

h) Malaya Nauna at Malinang na Kapahintulutan (Free and Prior Informed Consent) Sangayon sa pagkakagamit sa batas na ito, ay mangangahulugan ng pagkakasundo-sundo ng lahat ng kasapi ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na titiyakin sang ayon sa kanilang mga kinaugaliang/katutubong batas at kagawian, malaya sa anumang panlalang mula sa taga-labas, panghihimasok at pamimilit, at natamo matapos

ipagbigay alam at ipaliwanag nang lubos ang lahat ng kabatiran ukol sa, layunin at lawak ng gawain, sa wika at pamamaraang nauunawaan ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan;

i) Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan tumutukoy sa isang pangkat ng mga tao o magkakauring mga lipunan na nakikila sa sariling pagpapatunay o pagpapatunay ng iba, na tuloy-tuloy na namuhay bilang organisadong pamayanan sa isang tukoy at kumunal na teritoryo, na mula pa sa panahong hanggang abot ng ala-ala ay magmamayari, o umaangkin, namumuhay at naninirahan sa naturang mga teritoryo, nabubuklod ng sariling wika, mga kaugalian, salindunong/ tradisyon at iba pang mga natatanging katangiang pangkalinangan, o mga pamayanang dahil sa pagtutol sa pampulitika, panlipunan at pangkalinangang panghihimasok at pananakop ng mga dayuhan ay makasaysayang naging bukod o iba sa nakararaming Pilipino. Kabilang sa mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay yaong mga tao na itinuturing na katutubo sa pamamagitan ng kanilang mga ninuno na nanirahan sa bansa nang una pa sa panahon ng paglupig o pananakop o sa panahon ng pagtatatag ng hindi katutubong mga relihiyon at kultura, o nang una pa sa panahon ng pagtatatag ng mga kasalukuyang mga hangganan ng estado, na nakapagpanatili ng ilan o lahat ng kanilang sariling panlipunan, pangkabuhayan, pangkultura at pampulitikang mga linangan/institusyon, na maaaring napaalis na sa kanilang mga tradisyunal na lupain o kaya'y namumuhay na sa labas ng kanilang lupaing ninuno.

l) Katutubong Balangkas Pampulitika tumutukoy sa mga pamamaraan o balangkas ng pang-organisasyon at pangkulturang pamumuno, mga linangan/institusyon, pagkakaugnay, huwaran at kaparaanan para sa pagbubuo ng mga pasiya at paglahok, na kinikilala ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan tulad ng, ngunit hindi limitado sa, Kapulungan ng mga Nakatatanda, Kapulungan ng mga Timuay, Nangangalaga ng Bodong, o anumang iba pang hukuman o lupong may katulad na katangian sa mga nabanggit sa unahan;

m) Pag-aangking Pansarili tumutukoy sa mga pag-aangkin sa lupa at mga karapatan dito na marapat para sa mga indibidwal, pamilya at angkan, kasama, ngunit hindi limitado sa, mga lupang residensiyal, hagdan-hagdang palayan at mga palayan at lupang natatamnan ng mga punongkahoy;

n) Pambansang Komisyon ng Katutubong Pamayanan tumutukoy sa tanggapang binuo sa ilalim ng batas na ito, na mapapasailalim ng Tanggapan ng Pangulo ng Pilipinas, na siyang pangunahing tanggapan na pampamahalaan na may pananagutan sa mga pagbubuo at pagsasagawa ng mga patakaran, plano at programa upang kilalanin, pangalagaan at itaguyod ang mga karapatan ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan;

o) Karapatan sa Lupaing Ninuno (Native Title) tumutukoy sa mga karapatan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan sa lupa at lupain ninuno na may bisa at kinikilala nang una pa sa panahon ng pananakop, at nakabatay sa katuwiran na, mula pa sa panahong hanggang abot

ng alaala, ay pribadong pagmamay-ari na o inaankin na pribadong ariarian ng Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan, kung kaya't ang mga lupaing ito ay hindi kailanman naging lupang publiko at sa gayon, hindi mapapasubalian na pribadong pag-aari nga ito ng mga Katutubong Pamayanan/Katutubo bago pa man ang pananakop ng mga Kastila;

p) Mga Samahang Di-Pampamahalaan (NGO) tumutukoy sa mga samahang pribado na may layuning di-napagkakakitaan at kusang-loob na binuo upang makapagbigay ng iba't-ibang mga paglilingkod sa mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan, may matibay na kasaysayan/rekord ng mabisang paglilingkod at katanggap-tanggap sa pamayanang pinaglilingkuran nito;

q) Samahan ng mga Tao (PO) tumutukoy sa mga samahang pribado at may layuning di-pinagkakakitaan na kusang loob na binubuo ng mga katutubo, at sa kanilang sariling pasiya ay maaring maging kinatawan ng mga katutubo sa mga usapin na may kinalaman sa pamayanan.

r) Karapatan sa Salindunong/Tradisyunal at Likas-kayang Paggamit ng Likas-Yaman tumutukoy sa mga karapatan ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa tuloy tuloy at mapangalagang paggamit, pamamahala, at pangangalaga sa a) mga kalupaan, hangin, mga

katubigan at mga mineral; b) mga halaman, hayop at iba pang organismo; k) mga lugar pangisdaan at pangasuhan; d) mga sagradong lugar; at e) iba pang lugar na may halagang pangkabuhayan, pangritwal at pang-sining sang-ayon sa kanilang katutubong kaalaman, paniniwala, sistema at kasanayan; at

s) Panahong Hanggang Abot ng Alaala tumutukoy sa isang takdang panahong hanggang kayang abutin ng alaala o natatandaan, ay may tanging Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na nagmamayari, sumaklaw, umaangking bilang may-ari, at gumamit ng isang tiyak na kalupaan na isinalin sa kanila, sa pamamagitan ng katutubong batas o minana sa kanilang mga ninuno, nang naaayon sa kanilang mga kaugalian at pinagkaugalian at salindunong/tradisyon.

KABANATA III: MGA KARAPATAN SA LUPAING NINUNO

SEKSYON

4

Konsepto ng Lupa/Lupaing Ninuno. Kasama sa konsepto ng lupa/lupaing ninuno ay yaong mga pagkakaunawa sa kalupaan na sumasaklaw hindi lamang sa pisikal na kapaligiran, kundi ang kabuuang kapaligiran kabilang ang pang-espiritwal at pangkalinangang buklod ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa mga lugar na saklaw, inari at ginagamit nila bilang kanilang ariarian at/o pag-aangkin.

SEKSYON

5

Katutubong Konsepto sa Pagmamay-ari. Ang katutubong konsepto sa pagmamay-ari ay tumutukoy sa pananaw na ang lupaing ninuno at lahat ng mga yamang matatagpuan dito ay magsisilbing materyal na batayan ng kanilang pangkalinangang kabuuan. Ang katutubong pagkakaunawa sa pagmamay-ari sa kabuuan ay nananangan na ang lupaing ninuno ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay pribado ngunit pagmamay-aring komunal/ pangmadla ng lahat ng salinlahi at kung gayon ay hindi maaaring ipagbili, ipamigay o sirain. Kasama rin dito ang salindunong/tradisyunal at likas-kayang karapatan sa likas-yaman.

SEKSYON

6

Saklaw at Kabuuan ng Lupa/Lupaing Ninuno. Ang lupa/lupaing ninuno ay binubuo ng lahat ng pook na sa kabuuan ay pagmamay-ari ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan katulad ng tinutukoy sa ilalim ng Sek. 3 (a) at (b) ng batas na ito.

SEKSYON

7

Mga Karapatan sa Lupaing Ninuno. Ang mga karapatan sa pagmamay-ari at pamumisisyon ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa kanilang mga lupaing ninuno ay kikilalanin at ipagtatanggol. Kasama sa mga karapatang ito ay:

a) Karapatan sa Pagmamay-ari. Ang karapatan sa pagmamay-ari ng mga kalupaan, mga katubigan na tradisyunal at/o aktwal na pinananahanan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong

Pamayanan, mga sagradong lugar, salindunong/tradisyunal na mga lugar na pangasuhan at pangisdaan, at sa lahat ng mga pagbabagong ginawa nila, anu mang panahon, sa loob ng mga lupaing ninuno;

b) Karapatang paunlarin/linangin ang Lupa at Likas-Yaman. Maliban sa pasubaling nakasaad sa Sek. 56 ng Batas na ito, ang karapatang paunlarin, kapangyarihang patnubayan at gamitin ang mga lupa at teritoryong tradisyunal na tinitirahan, inaari o ginagamit; karapatang pamahalaan at pangalagaan ang mga likas yaman sa loob ng mga teritoryo alinsunod sa pagtalima sa pananagutan para sa mga susunod na salinlahi; makinabang at makabahagi sa pakinabang mula sa pagbabahagi at paggamit ng mga likas yaman na matatagpuan dito; ang karapatang makipagkasundo at magtakda ng mga kondisyon para sa paggalugad ng mga likas yaman sa mga lugar upang matupad ang layuning matiyak ang pangangalaga sa ekoholiya at kapaligiran, alinsunod sa kinaugaliang/katutubong batas at pambansang batas; ang karapatan sa malinang at matalinong pakikibahagi sa pagbubuo at pagpapatupad ng mga programa, pribado man o pampamahalaan, na makaka-apekto sa mga lupaing ninuno at tumanggap ng tama at sapat na kabayaran sa anumang pinsalang magagawa bilang resulta ng mga nabanggit na programa; karapatan sa mga mabisang hakbang/kilos ng Pamahalaan upang mapigilan ang anumang balakid, pagwawalang-bahala at pagyurak sa mga karapatang ito;

k) Karapatang Manatili sa mga Teritoryo. Ang karapatan na manatili sa teritoryo at hindi mapaalis o mailikas mula dito. Walang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na maililikas nang wala silang malaya, nauuna at malinang ng pagsang-ayon, sa anu mang kadahilanan maliban sa kapangyarihan ng Estado na kunin ang pribadong ariarian para sa gamit pambayan sa kaparaanan ng batas at may wastong kabayaran (eminent domain). Kung ang paglilipat or paglilikas ay pangangailangan bilang tanging paraan (exceptional measure), ang paglilipat o paglilikas ay magaganap lamang kung may malaya nauuna at malinang na pagsang-ayon ang kinauukulang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan. Sa anu mang minarapat na panahon, o sa anu mang sandali na ang kadahilanan ng paglikas ay mawala na, ay may karapatan ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan na bumalik sa kanilang lupaing ninuno o mga lugar na pansamantalang nilisan. Sakaling hindi na possible ang pagbabalik sa mga nilisan na mga lugar, at sangayon sa nararapat na kasunduan at kaparaanan, ang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay bibigyan ng mga kapalit na lupain katumbas ng o may kalidad at ligal na katayuan tulad ng mga lupaing sapilitang nilisan, angkop at makakatugon sa kanilang kasalukuyang pangangailangan at panghinaharap na kaunlaran. Ang mga taong sapilitang maililipat o maililikas ay tatanggap ng wastong kabayaran para sa anu mang kaugnay na kawalan o pinsala sanhi ng sapilitang paglikas;

d) Karapatan Kung may Paglikas. Kung ang sapilitang paglikas ay naging bunga ng malalaking sakuna, pagsisikapan ng Estado na mailipat ng kinaroroonan ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa naaangkop na mga lugar kung saan maaari silang magkaroon ng pansamantalang pansuportang pangkabuhayan; Datapwa't ang mga katutubong nailikas ay may karapatang bumalik sa kanilang mga lugar kung ang kaayusan at kaligtasan sa mga lupang iyon ay bumalik na: At karagdagan pa, na kung ang panunumbalik ng katiwasayan at kaligtasan sa lupaing ninuno sa dating kalagayan ay hindi na posible pa, ang mga nailikas na mga katutubo ay magkakaroon ng seguridad sa paninirahan sa mga lupang kanilang nilipatan: Sa karagdagang kondisyon na, ang mga batayang serbisyo at kabuhayan ay ibibigay sa kanila upang matiyak na ang kanilang pangangailangan ay maayos na natutugunan;

e) Karapatang Isaayos ang Pagpasok ng mga Dayuhan o mga Makikipanirahan. Karapatan sa pagpapahintulot at pagsasaayos ng pagpasok ng sino mang mga migrante o mga taong makikipanirahan at mga organisasyon sa mga lupaing ninuno;

g) Karapatan sa Ligtas at Malinis na Hangin at Tubig. Sang-ayon sa layuning ito, dapat pakinabangan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ang kabuoang sistema at anumang kaparaanan upang mapangalagaan ng wasto ang mga kanilang mga katubigan at himpapawid.

	h) Karapatang Angkinin ang mga Bahagi ng Reserbasyon. Ang kapatang angkinin ang mga bahagi ng mga lupaing ninuno na nailaan para sa iba-ibang mga layunin, maliban sa mga nakalaan at itinalaga para sa pangkalahatan at pampublikong kapakanan at serbisyo; i) Karapatang Lutasin ang Hidwaan. Ang karapatan na lutasin ang mga hidwaan sa lupa ayon sa mga kinaugaliang/katutubong batas ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na nakakasaklaw sa lupa na sanhi ng hidwaan, at kung hindi magtagumpay ang kinaugaliang pamamaraan sa pag-aayos ay saka pa lang maaaring isampa ang nauukol na reklamo sa hukuman o sa iba pang kaparaanan ng maayos na paglulutas ng hidwaan.
SEKSYON 8	Mga Karapatan sa Lupang Ninuno. Ang karapatan sa pagmamay-ari at pamumisisyon ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa kanilang mga lupang ninuno ay kikilalanin at ipagtatanggol. a) Karapatang Isalin ang Lupa/Ari-arian. Kasama sa kapatang ito ang mga karapatan sa paglilipat ng lupa o ari-arian sa pagitan ng mga kasapi ng magkakatulad na Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan, subalit sasailalim sa mga kinaugaliang/ katutubong batas at kaugalian ng kinauukulang pamayanan.

	b) Karapatan sa Pagbawi. Sa mga kalagayan na kung saan nakita na ang paglipat ng mga karapatan sa lupa/ ari-arian sa pamamagitan ng anumang kasunduan o kaparaanan, sa isang di-katutubo ay nababahiran ng maling pahintulot ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan, o naisalin sa kapalit ng di-makatwirang halaga, ang nagsasaling Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay may karapatan na muling bawiin ang naturan lupa/ari-arian sa loob ng takdang panahong hindi lalagpas sa labinlimang (15) taon mula sa araw ng pagkasalin.
SEKSYON 9	Mga Pananagutan ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa Kanilang Lupaing Ninuno. Ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na naninirahan sa isang tukoy na lupaing ninuno ay mayroong mga sumusunod na pananagutan. a) Panatilihin ang Timbang at Kanais-nais na Ekolodyi. Pangalagaan, mapanumbalik at panatilihin ang timbang at kanais-nais na ekolodyi sa lupaing ninuno sa pamamagitan ng pangangalaga sa mga halaman at hayop, katubigan at iba pang reserbasyon. b) Panumbalikin kalayan ng mga nakalbong mga gubat. Aktibong pangunahan, isakatuparan at lumahok sa pagpapanibagong gubat ng mga nasirang lugar at sa iba pang mga programa at proyektong pangkaunlaran ayon sa naaayon at matuwid na kabayaran; at c) Sumunod sa mga Batas. Tumalima at sumunod sa mga isinasaad ng Batas na ito at sa patakaran at panuntunan para sa mahusay na pagpapatupad nito.

SEKSYON

10

Walang Pahintulot at Labag sa Batas na Panghihimasok. Ang walang pahintulot at labag sa batas na panghihimasok sa, o paggamit ng anumang bahagi ng lupaing ninuno, o anumang paglabag sa mga karapatang nabanggit sa una, ay parurursahan sa ilalim ng Batas na ito. Karagdagan pa dito, ang Pamahalaan ay gagawa ng mga hakbang upang maiwasan ang pagsasamantala ng mga di-katutubo sa mga kaugalian ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan, o kakulangan ng pagkakaunawa sa mga batas upang maagaw ang pagmamay-ari at pamumusiya sa mga lupain ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan.

SEKSYON

11

Pagkilala sa mga Karapatan sa Lupaing Ninuno (Native Title). Ang mga Karapatan sa Lupaing Ninuno (Native Title) ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay kinikilala at iginagalang. Ang pormal na pagkilala, kung hinihiling ng mga nasabing Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan, ay ipapaloob sa isang Katibayan ng Pagkilala sa Lupaing Ninuno (CADT), na kumikilala sa titulo/karapatan ng kaukulang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa mga teritoryong natukoy at nasukat.

SEKSYON

12

Karapatang Makapamilya ng Kaparaanan upang Mabigyan ng Katibayan ang Pagmamay-ari sa Lupa, Sang Ayon sa Batas Commonwealth Bilang. 141, at mga susog nito, o sa Batas sa Pagpapatala ng Lupa Bilang 496. Ukol sa kanilang pansariling ari-arian, ang indibidwal na kasapi ng Katutubong Pamayanan Kultural/ Katutubong Pamayanan, na sa kanilang sarili o sa pamamagitan ng kanilang mga ninuno o pinagmanahan, na patuloy na namumusiya at naninirahan sa kanilang mga lupang ninuno o lupa bilang isang nagmamay-ari, sa panahong hindi kukulangin sa 30 taon, matapos mapagtibay ang Batas na ito at kung hindi tinutulan ng mga kasapi ng katulad ng nabanggit na Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan, ay may karapatang makapamilya ng katibayan sa kanilang mga lupang ninuno sa ilalim ng probisyon ng Batas Commonwealth Bilang 141 at mga susog nito, o sa ilalim ng Batas sa Pagpapatala ng Lupa Bilang 496. Sa katuparan ng layuning ito, ang mga nasabing lupang ninuno na pansariling pagmamay-ari ng indibidwal, na may katangiang pang-agrikultura at sadyang ginagamit para sa agrikultura, bahayan, pastuhan at lupang ginagamit sa pagtatanim ng puno, kasama ang mga gulod na 18% o mahigit pa ang taas, ay itinuturing na lupang agrikultural na maaaring ilipat o ipagbili. Ang karapatang makapamilya ng kaparaan ng pagpapatibay ng karapatan sa pagmamay-ari na iginagawad sa ilalim ng Seksyon na ito ay magagamit lamang sa loob ng dalawampung (20) taon mula sa pagkakabisa ng Batas na ito.

KABANATA IV: KARAPATAN SA SARILING PAMAMAHALA AT KAPANGYARIHAN

SEKSYON

13

Sariling Pamamahala. Kinikilala ng Estado ang likas na karapatan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa sariling pamamahala at sariling pagpapasya at iginagalang ang kanilang mga kaugalian, gawi at linangan/institusyon. Sa gayon, titiyakin ng Estado ang karapatan ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na malayang itaguyod ang kanilang pangkabuhayan, panlipunan at pangkulturang pag-unlad.

SEKSYON

14

Tulong sa mga Nagsasariling Rehiyon. Patuloy na palalakasin at itaguyod ng Estado ang mga nagsasariling rehiyon na nilikha sa ilalim ng Saligang Batas kung kanilang hihilingin o kakailanganin. Gayundin, hihikayatin ng Estado ang ibang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na hindi kasama o nasa labas ng Muslim Mindanao at Cordillera na gamitin ang anyo at laman ng kanilang mga gawi sa buhay na maaaring kaugma ng batayang mga karapatang itinakda sa Saligang Batas ng Republika ng Pilipinas at iba pang kinikilalang pandaigdigang karapatang pantao.

SEKSYON

15

Sistemang Pangkatarungan, Mga Linangan/Institusyon sa Pag-aayos ng mga Tunggalian, Mga Pamamaraan sa Paglikha ng Kapayapaan. Ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay may karapatang gamitin ang kanilang sariling pamamaraang pangkatarungan na pangkaraniwang tinatanggap, mga linangan/institusyon sa pag-aayos ng tunggalian, mga pamamaraan sa paglikha ng kapayapaan o mga kaparaanan at iba pang mga katutubong batas at kasanayan sa loob ng kanilang kaukulang pamayanan na maaaring kaugma ng pambansang sistemang pangkatarungan at ng pandaigdigang karapatang pantao.

SEKSYON

16

Karapatang Lumahok sa Pagpapasya. Ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay may karapatang lumahok nang ganap, kung kanilang mamarapatin, sa lahat ng mga antas ng pagpapasya sa mga bagay na maaaring makaapekto sa kanilang mga karapatan, buhay at kahirinatnan sa pamamagitan ng mga paraang sila mismo ang pipili, gayundin upang panatilihin at paunlarin ang kanilang sariling katutubong balangkas pampulitika. Dahil dito, titiyakin ng Estado na ang mga katutubo ay mabibigyan ng kinatawan sa mga pangkat na gumagawa ng pasya at iba pang lokal na konsehong lehislatibo.

SEKSYON

17

Karapatang Itakda at Pagpasyahan kung anu-ano ang Pangunahing Gawain para sa Kaunlaran. Ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay may karapatang itakda at pagpasyahan ang kanilang sariling mga prayoridad sa pagpapa-unlad na makakaapekto sa kanilang mga buhay, paniniwala, linangan/institusyon, pang-isperitwal na katauhan, at ang mga lupang kanilang pagmamay-ari, sinasaklaw o ginagamit. Sila ay lalahok sa mga pagbubuo, pagsasagawa at pagtatasa ng mga patakaran, plano at programa para sa pambansa, panrehiyon at panlokal na pagpapaunlad na maaaring tuwirang makaapekto sa kanila.

SEKSYON

18

Katutubong Barangay. Ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na naninirahan sa magkakarating na mga lugar o pamayanan kung saan sila ang namamayani sa populasyon subalit matatagpuan sa mga bayan, lalawigan o lungsod kung saan hindi sila ang bumubuo ng higit na nakararami sa populasyon, ay maaaring magbuo o magtatag ng isang hiwalay na baranggay sang-ayon sa itinatakda ng Kodigo ng Lokal na Pamahalaan hinggil sa pagbubuo ng katutubong baranggay.

SEKSYON

19

Gampanin ng mga Samahang Pantao. Kinikilala at iginagalang ng Estado ang gampanin ng mga nagsasariling samahan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan upang maipagpatuloy at mapangalagaan ang kanilang marapat at sama-samang mga interes at adhikain sa pamamagitan ng mapayapa at matuwid na pamamaraan.

SEKSYON

20

Mga Pamamaraan sa Paglinang at Pagbibigay Kapangyarihan sa mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan. Ang pamahalaan ay magtabubuo ng mga pamamaraan para sa ganap na pag-unlad/pagka-maykapangyarihan ng sariling mga linangan/institusyon at pagkukusa ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan at, kung kinakailangan, ibibigay ang mga kinakailangang tulong para dito.

KABANATA V: KATARUNGANG PANLIPUNAN AT MGA KARAPATANG PANTAO

SEKSYON

21

Pantay na Pangangalaga ng Batas at Pagpawi sa Di-Pagkakapantay-pantay. Alinsunod sa pantay na pangangalaga ng batas na nakasaad sa Saligang Batas ng Republika ng Pilipinas, sa Tsarter ng mga Nagkakaisang Bansa (U.N.), sa Pandaigdigang Pahayag ng mga Karapatang Pantao kasama na ang Kumbensyon sa pagpawi ng di- pagkakapantay-pantay laban sa Kababaihan at Pandaigdigang Batas sa Karapatang Pantao, igagawad ng Estado sa Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan, ayon sa nararapat na pagkilala sa kanilang natatanging katangian at pagkakakilanlan, ang mga karapatan, pangangalaga ng batas at pribilehiyong katulad ng tinatamasa ng lahat ng mga tao. Igagawad din sa kanila ang katulad na karapatan sa paggawa, mga pagkakataon, batayang serbisyo, pang-edukasyon at iba pang mga karapatan at pribilehiyong tinatamasa ng lahat ng tao sa lipunan. Gayundin, titiyakin ng Estado na ang paggamit ng anumang anyo ng dahas o panghihimasok laban sa mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay haharapin ng naaayon sa batas.

Titiyakin ng Estado na ang mga batayang karapatang pantao at kalayaan na nakadambana sa Saligang Batas at iba pang kaugnay na mga pandaigdigang kasunduan ay titiyakin din sa mga katutubong kababaihan. Sa gayon, walang itinatadhana sa batas na ito ang maaaring ipagpalagay na magdudulot ng pagmamaliit sa mga karapatan at kagalingang dati nang kinikilala at iginagawad sa mga kababaihan sa ilalim ng mga umiiral na batas na may pangkalahatang saklaw.

SEKSYON

22

Mga Karapatan sa Panahon ng Armadong Tunggalian/ Digmaan. Ang mga katutubo ay may karapatan sa di-pangkaraniwang pangangalaga at katiyakan sa mga panahon ng armadong tunggalian o digmaan. Susundin ng Estado ang mga pandaigdigang pamantayan, higit sa lahat, ang Ika-Apat na Kapulungan sa Geneva ng 1949, para sa pangangalaga ang mga populasyong sibilyan sa mga pangyayaring kagipitan at armadong tunggalian/ digmaan. Hindi mangangalap mula sa Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan, ng kasapi ng hukbong sandatahan, nang labag sa kanilang kagustuhan, at sa partikular, para gamitin laban sa ibang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan; o mangalap ng mga kasapi mula sa katutubong kabataan para sa sandatahang lakas sa anumang kalagayan; o pilitin ang mga katutubo para lisanin ang kanilang mga lupa, teritoryo at kabuhayan, o ilipat ng lugar sa natatanging sentro para sa layuning panghukbo na may anumang kalagayan ng diskriminasyon o ng di-pagkakapantay-pantay.

SEKSYON

23

Kalayaan mula sa Diskriminasyon at Karapatan sa Pantay na Pagkakataon at Pakikitungo. Karapatan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na maging malaya sa anumang anyo ng diskriminasyon, kaugnay sa pangangalap ng manggagawa at mga kalagayan sa paggawa, na sila ay magtamasa ng pantay na pagkakataon para sa pagtanggap sa hanapbuhay, pangkalusugan at panlipunang tulong, kaligtasan at iba pang kaugnay na mga pakinabang pang-hanapbuhay, ipabatid sa kanila ang kanilang mga karapatan sa ilalim ng umiiral na mga batas sa paggawa at mga paraang magagamit nila upang makagawa ng lunas, hindi sumailalim sa anumang sistema ng pamimilit na pagkuha ng bagong manggagawa, kabilang na ang mapang-aliping paggawa at iba pang anyo ng utang-pagkabusabos; at pantay na pagkakataon sa hanapbuhay para sa babae at lalaki, kabilang ang pangangalaga laban sa pangkasariang panliligalig. Sa gayon, pagtitibayin ng Estado, alinsunod sa balangkas ng mga pambansang batas at patakaran, at sa pakikipagtulungan sa mga kaukulang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan, ang natatanging mga hakbang upang matiyak ang mabisang pangangalaga hinggil sa pagkuha ng bagong manggagawa at mga kalagayan sa hanapbuhay ng mga taong nabibilang sa pamayanang ito, lalo na kung hindi sila mabisang napapangalagaan ng mga batas na ipinatutupad sa mga manggagawa sa kabuuan.

Ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay may karapatan sa samahan at kalayaang bumuo at magpalakad ng mga unyon, karapatang makipagtalastasan sa may-ari ng pagawaan. Sila rin ay may karapatang hindi sumailalim sa mga kalagayan sa paggawa na makapipinsala sa kanilang kalusugan, lalo na sa pamamagitan ng pagkalantad sa mga pestisidyo at iba pang nakalalasong mga bagay.

SEKSYON**24**

Mga Gawaing Labag sa Batas Kaugnay sa Paggawa. Labag sa batas para sa sinumang tao na:

a) Magtangi laban sa sinumang katutubo hinggil sa mga itinakda at kondisyon sa paggawa dahil sa kanilang uring pinagmulan. Pantay na kabayaran ang ibibigay sa mga katutubo at di-katutubo para sa gawaing magkapantay ang halaga; at

b) Pagkaitan ang sinumang katutubong mangagawa ng karapatan o kapakinabangang itinatadhana o itiwag sa layuning hadlangan silang tamasahin ang alinman sa mga karapatan o kapakinabangang itinatadhana ng Batas na ito.

SEKSYON**25**

Mga Batayang Sebirsyong Panlipunan. Ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay may karapatan sa natatanging mga hakbang para sa kagyat, mabisa at tuloy-tuloy na pag-unlad ng kanilang pangkabuhayan at panlipunang kalagayan, kasama ang mga usapin sa hanapbuhay, panghanapbuhay na pagsasanay at muling pagsasanay, pabahay, kalinisan, kalusugan at katiyakang panlipunan. Bibigyan ng natatanging pansin ang mga karapatan at naiibang pangangailangan ng mga katutubong kababaihan, matatanda, kabataan, bata at mga may kapansanan. Nang naaalinsunod, titiyakin ng Estado ang karapatan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa mga batayang serbisyong panlipunan ng pamahalaan na kabilang, subalit hindi limitado sa, kagamitan sa tubig at pailaw, edukasyon, kalusugan at imprastraktura.

SEKSYON

26

Kababaihan. Ang mga katutubong kababaihan ay magtatamasa ng pantay na mga karapatan at pagkakataon katulad ng sa kalalakhian, hinggil sa panlipunan, pangkabuhayan, pampulitika at pangkalinangang sakop ng buhay. Ang paglahok ng katutubong kababaihan sa kaparaanan ng pagpapasya sa lahat ng mga antas, gayundin sa pag-unlad ng lipunan, ay bibigyan ng maayos na paggalang at pagkilala. Ang Estado ay magbibigay ng ganap na pagkakataon sa edukasyon, pangangalaga sa bata at ina, kalusugan at nutrisyon, at mga serbisyong pabahay sa katutubong kababaihan. Ang pagsasanay sa panghanapbuhay, teknikal, pandalubhasaan at iba pang anyo ng pagsasanay ay ibibigay upang ang mga kababaihang ito ay makalahok sa lahat ng aspeto ng buhay sa lipunan. Hanggang ito maaari, titiyakin ng Estado na ang lahat ng mga katutubong kababaihan ay magkakaroon ng pagkakataon sa lahat ng paglilingkod na nasa wikang sarili. 19

SEKSYON

27

Kabataan at Batang Katutubo. Kikilalanin ng Estado ang mahalagang gampanin ng mga bata at kabataang katutubo sa paghubog ng lipunan at itataguyod at pangangalagaan ang kanilang pisikal, moral, ispiritwal, pangkatalinuhan at panlipunang katauhan. Tungo sa hangaring ito, itataguyod ng Estado ang mga programang pampamahalaang nakaukol sa pagpapaunlad at pag-aaruga ng mga bata at kabataang katutubo para sa mahusay na lipunan at magtatatag ng mga kinakailangang pamamaraan upang maipagtanggol ang mga karapatan ng mga bata at kabataang katutubo.

SEKSYON

28

Kabuuang Sistemang Pang-Edukasyon. Ang Estado, sa pamamagitan ng NCIP, ay magbibigay ng husto, sapat at kabuuang sistemang pang-edukasyon na angkop sa pangangailangan ng mga bata at kabataang katutubo.

KABANATA VI: KARAPATAN SA
KABUOANG PANGKALINANGAN

SEKSYON

29

Pangangalaga sa Katutubong Kalinangan, Salindunong/Tradisyon at mga Linangan/Institusyon. Igagalang, kikilalanin at pangangalagaan ng Estado ang karapatan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na mapanatili at mapangalagaan ang kanilang kalinangan, mga salindunong/tradisyon at linangan/institusyon. Isasaalang-alang ang mga karapatang ito sa pagbubuo at paggamit ng mga pambansang plano at patakaran.

SEKSYON

30

Sistemang Pang-edukasyon. Pagkakalooban ng Estado ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamanayanan ng walang-kilik at pantay na pagkakataon sa pakinabang pangkalinangan sa pamamagitan ng sistemang pang-edukasyon, pampubliko o pribadong mga lupong pangkalinangan, iskolarship, tulong pinansyal at iba pang pabuya nang walang pagtatangi at walang pinsala sa kanilang karapatang magtatag at pamahalaan ang kanilang sistemang pang-edukasyon at mga linangan/institusyon sa pamamagitan ng pagbibigay ng edukasyon sa sarili nilang wika, sa isang paraang angkop sa kanilang pamamaraang pangkalinangan sa pagtuturo at pag-aaral. Ang mga katutubong bata at kabataan ay may karapatan sa lahat ng antas at anyo ng edukasyon ng Estado.

SEKSYON

31

Pagkilala sa Pagkakaiba-iba ng mga Kalinangan.

Sisikapin ng Estado na masalamin sa lahat ng mga anyo ng edukasyon, kaalamang pampubliko at palitang pang-edukasyon at pangkalinangan. ang karangalan at pagkakaiba-iba ng kalinangan, salindunong/tradisyon, kasaysayan at mithin ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan Dahil dito, gagawa ang Estado ng mabisang mga hakbang, kaugnay ng mga kaukulang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan, na alisin ang maling palagay at diskriminasyon upang itaguyod ang pagsasaalang-alang, unawaan at magandang relasyon sa pagitan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan at sa lahat ng bahagdan ng lipunan. Dagdag pa, ang pamahalaan ay gagawa ng mabisang mga hakbang upang matiyak na ang mga media na pagmamay-ari ng pamahalaan ay marapat na isaalang-alang ang pagkakaiba-iba ng kalinangan. Titiyakin din ng Estado ang paglahok ng mga nararapat na mga katutubong namumuno sa mga paaralan, pamayanan at pandaigdigang samahan katulad ng pagdiriwang, pulong, seminar, palihan upang itaguyod at pahusayin ang kanilang kakaibang kaugaliang mana.

SEKSYON

32

Mga Karapatan sa Pagmamay-aring Intelektwal.

Ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay may karapatan na isagawa at muling buhayin ang kanilang sariling pangkalinangang pinagkaugalian at kaugalian. Pananatilihin, pangangalagaan at pauunlarin ng Estado ang nakaraan, kasalukuyan at hinaharap na mga pagpapakilala sa kanilang mga kalinangan gayundin ang karapatan na mapanumbalik ang mga kalinangan, pangkarunungan, may kinalaman sa relihiyon, at pang-espiritwal na pagmamay-ari na kinuha sa kanila nang walang malaya, nauuna at malinang na pagsang-ayon o labag sa kanilang mga batas, salindunong/tradisyon at kaugalian.

SEKSYON

33

Mga Karapatang May Kinalaman sa Relihiyon, mga Pook Pangkalinangan at mga Seremonya.

Ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay may karapatang ipahayag, isagawa, paunlarin at ituro ang kanilang mga salindunong/tradisyong may kinalaman sa ispiritwal at relihiyon, mga kaugalian at seremonya; ang karapatang panatilihin, pangangalagaan at magkaroon ng pagkakataon sa kanilang lugar pang-relihiyon at pangkalinangan; ang karapatang gamitin at patnubayan ang mga gamit pangseremonya; at ang karapatan na ibalik ang mga labi ng patay. Nang naaalinsunod, ang Estado ay magsasagawa ng mga mabibisang hakbang, sa pakikipagtulungan sa mga kaukulang Katutubong Pamayanan Kultural/ Katutubong Pamayanan, upang matiyak na ang mga sagradong lugar ng katutubo, kabilang ang mga libingan, ay mapangalagaan, maigalang at maipagtanggol. Upang makamit ang mga layuning ito, magiging labag sa batas na:

a) Saliksikin/siyasatin, hukayin o gumawa ng mga paghuhukay sa mga sinaunang lugar ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan para sa layuning makakuha ng mga kagamitan na may pangkalinangang halaga nang walang malaya, nauuna at malinang na pagsang-ayon ang kinauukulang pamayanan; at

b) Sirain, alisin o sa ibang paraan ay sirain ang mga bagay na ginawa ng tao (artifacts) na may malaking kahalagahansa mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan para sa pagpapanatili ng kanilang kalinangang mana.

SEKSYON

34

Karapatan sa Katutubong Karunungan, Sistema at Pamamaraan (IKSPs) sa Pagpapaunlad ng Sariling mga Agham at Teknolohiya. Ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay may karapatan sa pagkilala at ganap na pagmamay-ari, pamamahala at pangangalaga ng kanilang mga karapatang pangkalinangan at pang-intelektwal. Sila ay may karapatan sa natatanging mga hakbang sa pamamahala, pagpapaunlad at pangangalaga ng kanilang mga agham, teknolohiya at pangkalinangan, mga pagkakakilanlan, kabilang ang pantao at iba pang yamang henetiko, mga binhi, kasama ang pinagmulan ng ganitong yaman, katutubong gamot at kasanayang pangkalusugan, mahahalagang halamang gamot, mga hayop at mineral, katutubong karununganang sistema at pamamaraan, kaalaman sa katangian ng mga hayop at halaman, pasalitang kaugalian (oral tradition), panitikan, debuho, pampaningin at gumagampang sining (visual and performing arts)

SEKSYON

35

Karapatan sa Yamang Bayolohika at Henetiko. Ang mga pagkakataon sa yamang bayolohika at henetiko at sa katutubong kaalaman kaugnay sa pagpapanatili, paggamit at pagpapayaman ng ganitong mga yaman, ay papayagan lamang sa loob ng mga lupa at lupaing ninuno ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan kung may malaya, nauuna at malinang na kapahintulutan ng mga nabanggit na pamayanan, na nakuha sang-ayon sa katutubong batas ng mga kaukulang pamayanan.

SEKSYON

36

Likas-Kayang Pag-unlad sa Sakahan-Teknolohiya. Kikilalanin ng Estado ang karapatan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa likas-kayang pag-unlad ng sakahan-teknolohiya. Gagawa at magpapatupad ang Estado ng mga gawain para sa mahusay na pagpapatupad nito. Itataguyod din ng Estado ang “bio-genetic” at mga pamamaraan ng pamamahala sa yaman sa hanay ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan at hihikayatin ang pakikipagtulungan ng mga ahensya ng pamamahalaan upang matiyak ang tagumpay ng likas-kayang pag-unlad ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan.

SEKSYON

37

Pondo para sa mga Makasaysayang Pook. Ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay may karapatang tumanggap mula sa pambansang pamahalaan ng mga pondo na tanging nakaukol o nakalaan para sa pamamahala at pangangalaga ng kanilang mga makasaysayang pook at mga bagay na gawa ng tao sa pamamagitan ng tulong pampinansya at teknikal mula sa mga pambansang ahensya ng pamahalaan.

KABANATA VII: PAMBANSANG KOMISYON SA KATUTUBONG PAMAYANAN PKKP/NCIP

SEKSYON

38

Pambansang Komisyon sa Katutubong Pamayanan PKKP/NCIP. Upang maipatupad ang mga patakarang itinakda dito, bubuuin ang Pambansang Komisyon sa Katutubong Pamayanan, na magiging pangunahing sangay ng pamahalaan na may tungkulin sa paghubog at pagpapatupad ng mga patakarang, plano at programa upang itaguyod at pangalagaan ang mga karapatan at kagalingan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan at upang ipatupad ang pagkilala sa kanilang mga lupaing ninuno gayundin ang kanilang mga karapatan dito.

SEKSYON

39

Inatas na Tungkulin. Ang PKKP/NCIP ay mangangalaga at magtataguyod ng interes at kagalingan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ng may pagsasaalang-alang sa kanilang mga paniniwala, kaugalian, salindunong/tradisyon at linangan/institusyon.

SEKSYON

40

Kabuoan. Ang PKKP/NCIP ay isang nagsasariling ahensya sa ilalim ng Tanggapan ng Pangulo at bubuuin ng pitong (7) Komisyonado na kung saan pipili ng isang Tagapangulo. Ang mga Komisyonado ay hihirangin ng Pangulo ng Pilipinas mula sa talaan ng mga rekomendadong iniharap ng mga tunay na Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan: Sa kondisyon, Na ang pitong Komisyonado ay mahihirang partikular isa mula sa mga sumusunod na etnograpihong lugar: Rehiyon I at Cordillera; Rehiyon II; Iba pang mga etnograpihong lugar sa Luzon; mga Pulo- pulo kasama ang Mindoro, Palawan, Romblon, Panay at iba pang bahagi ng Kabisayaan; Hilaga at Kanlurang Mindanao; Timog at Silangang Mindanao; at Gitnang Mindanao; Sa karagdagang kondisyon na, hindi bababa sa dalawa (2) mula sa pitong Komisyonado ang babae.

SEKSYON

41

Mga Katangian, Lawig ng Panunungkulan at Karampatang Sahod. Ang Tagapangulo at ang anim (6) na Komisyonado ay katutubong inanak na mamamayang Pilipino, tunay na katutubong kasapi ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na pinatutunayan ng kaniyang tribo, dalubhasa sa mga pangyayari sa katutubo at nakipagtrabaho ng hindi bababa sa sampung (10) taon sa isang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan at/o anumang ahensya ng pamahalaan para sa mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan, hindi bababa sa tatlong (3) limang (35) taong gulang sa panahon ng pagkakahirang, at kinakailangang may napatunayang katapatan at karangalan: Sa kondisyong, hindi bababa sa dalawa (2) mula sa pitong (7) Komisyonado ang dapat ay manananggol na nakapasa sa “Philippine Bar”. Sa karagdagang kondisyon, na ang mga kasapi ng NCIP ay maglilingkod sa loob ng taning na panunungkulan na tatlong (3) taon, at maaaring muling mahirang sa isa pang katulad ding taning ng panunungkulan. Sa karagdagang kondisyon, na walang tao ang manunungkulan ng higit sa dalawang (2) buong taning ng panunungkulan. Ang paghirang sa alinmang bakante, kung sakali, ay para lamang sa takdang panahon na hindi natapos ng sinundan at walang anumang pangyayari na ang isang kasapi ay mahihirang para sa pansamantalang pagganap. Sa kondisyon pa rin, na ang Tagapangulo at mga Komisyonado ay may karapatang pasahuran nang naaayon sa naalinsunod sa “Salary Standarization Law”

SEKSYON

42

Pag-aalis sa Panunungkulan. Sinumang kasapi ng PKKP/ NCIP ay maaaring alisin sa panunungkulan ng Pangulo, sa sarili nitong pagkukusa o ayon sa tagubilin o rekomendasyon ng alinmang katutubong pamayanan, bago matapos ang kanyang taning na panahon ng panunungkulan kung may legal na kadahilanan at matapos sundin ang naaayong pamamaraang hinihingi ng batas.

SEKSYON

43

Paghirang sa mga Komisyonado. Ang Pangulo ay hihirang ng pitong (7) Komisyonado ng PKKP/NCIP sa loob ng siyamnapung (90) araw matapos magkabisang batas na ito.

SEKSYON

44

Mga Kapangyarihan at Tungkulin. Upang maisagawa ang mga ipinaguutos sa kanya, ang PKKP/NCIP ay may mga sumusunod na kapangyarihan, nasasaklawan at tungkulin:

a) Magsilbing pangunahing ahensya ng pamahalaan kung saan ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay makakahingi ng tulong at magsisilbing isang tulay kung saan ang gayong tulong ay maaaring ipaabot;

b) Aralin at tasahin ang mga kalagayan ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan, kabilang na ang mga umiiral na mga batas at patakarang may kaugnayan sa kanila at magmungkahi ng pagsasabatas ng mga makabuluhang atas at patakarang upang makatugon at magampanan nila ang kanilang gampanin para sa pambansang kaunlaran;

k) Balangkasin at ipatupad ang mga patakaran, plano, programa at proyekto para sa pangkabuhayan, panlipunan at pangkalinangang pag-unlad ng mga katutubong pamayanan/katutubo at subaybayan ang pagpapatupad ng mga iyon;

d) Hilingin at gamitin ang paglilingkod at tulong ng mga dalubhasa mula sa ibang mga ahensya ng pamahalaan o upahan ang mga pribadong dalubhasa at taga-pagsangguni kung kinakailangan upang matugunan ang mga layunin nito;

e) Maggawad ng katibayan ng pagkilala sa lupa/ lupaing ninuno;

g) Sang-ayon sa umiiral na mga batas, pumaloob sa mga kontrata, kasunduan o kaayusan sa mga ahensya ng pamahalaan o pribadong grupo kung kinakailangan upang maabot ang mga layunin ng Batas na ito, at batay sa pagsang-ayon ng Pangulo, umutang mula sa mga pampamahalaang institusyong nagpapautang o/at sa iba pang institusyong pautangan upang pondohan ang mga programa nito;

h) Makipagkasundo ukol sa mga pondo at tumanggap ng mga bigay, donasyon, handog at/o ari-arian anumang anyo nito, mula saan mang mapagkukunan, panlokal man o pandaigdig, alinsunod sa pagsang-ayon ng Pangulo ng Pilipinas, para sa kapakinabangan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan at pangasiwaan ito ayon sa mga nakasaad doon; o kung walang anumang panuntuanan, ay pangasiwaan sa paraang naaayon sa mga interes ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan at sa umiiral na mga batas;

i) Pagtugmain ang mga programa at proyektong pangkaunlaran para sa pagsulong ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan at subaybayan ang wastong pagpapatupad nito;

l) Magtakda ng napapanahong kumbensyon o pagtitipon ng mga katutubo upang aralin at tasahin, at magmungkahi, ng mga patakaran o plano;

m) Payuhan ang Pangulo ng Pilipinas sa lahat ng mga usaping may kaugnayan sa mga katutubo at maghain sa loob ng animnapung (60) araw makalipas ang pagtatapos ng bawat taon, ng ulat ng mga pagpapalakad at mga nagawa nito;

n) Maghain sa Kongreso ng mga panukala ukol sa pagpapatupad ng mga patakarang nakasaad sa batas na ito;

o) Ihanda at ihain ang nauukol na laang guguling salapi sa Tanggapan ng Pangulo;

p) Magbigay ng naaayong katibayan bilang paunang kondisyon sa pagbibigay ng pahintulot, pahintulot sa pag-upa, at iba pang kahalintulad na kapangyarihan para sa pagbibigay ng pahintulot sa pamimigay, paggamit, pamamahala at paglalaan sa sinumang pribadong tao, samahang pangangalakal o anumang ahensya ng pamahalaan, korporasyon o bahagi nito, sa alinmang bahagi ng lupaing ninuno na isinaalang-alang ang pinagkaisahan ng mga nasasangkot na mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan;

q) Hatulan ang lahat ng mga paghahabol mula sa mga pasya at gawain ng lahat ng tanggapan sa loob ng Komisyon;

	r) Pairalin ang kinakailangang mga tuntunin at patakaran para sa pagpapatupad ng Batas na ito; s) Isagawa ang iba pang kapangyarihan at tungkulin na maaaring ipag-utos ng Pangulo ng Republika ng Pilipinas; t) Katawanin ang mga katutubong Pilipino sa lahat ng pandaigdigang pulong at kumbensyon na tumatalakay sa mga katutubo at iba pang kaugnay na mga bagay.
SEKSYON 45	Nalalapitan at Bukas na Panunungkulan. Maliban sa mga taning na itinatadhana ng batas o ng mga tuntunin at patakarang ipinapahayag kasunod nito, lahat ng mga opisyal na talaan, kasulatan at dokumento na tumutukoy sa opisyal na mga batas, mga pakikipag-usap o kapasyahan, gayundin ang mga pananaliksik ng datos na ginagamit bilang batayan sa pagpapaunlad ng patakaran ng Komisyon ay gagawing bukas sa publiko.
SEKSYON 46	Mga Tanggapan sa Loob ng PKKP/NCIP. Ang PKKP/NCIP ay magkakaroon ng mga sumusunod na tanggapan na may pananagutan sa pagpapatupad ng mga patakarang isinasaad dito:

	a) Tanggapan para sa Lupaing Ninuno. Ang Tanggapan para sa Lupaing Ninuno ay may pananagutan para sa pagtutukoy, pagtukoy/pagsukat, pagkilala ng mga lupa/lupaing ninuno. Ito rin ang may pananagutan sa pamamahala ng mga lupa/lupaing ninuno ng naaayon sa isang pangkabuuang plano gayundin ang pagpapatupad ng mga karapatan sa lupa/lupaing ninuno ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan katulad ng itinatadhana sa Kabanata II ng Batas na ito. Ito rin ang magbibigay, sang- ayon sa malaya, nauuna at malinang na pahintulot ng mga nasasangkot na mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan, ng katibayan ng pagkilala bago igawad ang anumang lisensya, paupa/ pahiram o pahintulot para sa paggalugad ng mga likas yaman na makakaapekto sa mga interes ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan o sa kanilang mga lupaing ninuno at tutulungan ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na pangalagaan ang kabuoan ng kanilang mga lupaing ninuno. Ito rin ang magsasagawa ng iba pang mga tungkuling ipinapalagay ng Komisyon na angkop at kinakailangan;
--	---

b) Tanggapan para sa Paghubog ng Patakaran, Pagpapalano at Pananaliksik. Ang Tanggapan para sa Paghubog ng Patakaran, Pagpapalano at Pananaliksik ang may pananagutan sa pagbabalangkas ng mga naaangkop na mga patakaran at programa para sa mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan katulad ng, ngunit hindi limitado sa, paggawa ng isang Limang-Taong Pangkalahatang Plano para sa mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan. Ang nasabing plano ay sasailalim sa isang pamamaraan kung saan tuwing ikalimang taon, ang Komisyon ay gagawa ng pagtatasa sa plano at gagawa ng naaangkop na pagbabago batay sa pagbabago ng kalagayan. Ang tanggapan ay magsasagawa rin ng pagtatala ng katutubong batas at magtatayo at magpapanatili ng isang Sentro sa Pananaliksik upang magsilbing imbakan o ipunan ng etnograpihong kaalaman para sa pagsubaybay, pagtatasa at pagbubuo ng patakaran. Tutulong ito sa lehislatibong sangay ng pambansang pamahalaan sa pagbubuo ng naaangkop na mga batas para sa kapakanan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan;

k) Tanggapan para sa Edukasyon, Kalinangan at Kalusugan. Ang Tanggapan para sa Edukasyon, Kalinangan at Kalusugan ang may pananagutan ukol sa mabisang pagpapatupad ng mga karapatan sa edukasyon, kultura at iba pang kaugnay na karapatan katulad ng nakasaad sa Batas na ito. Ito ay tutulong, magtataguyod at susuporta sa mga paaralang pampamayanan pormal man o di-pormal para sa kapakanan ng lokal na katutubong pamayanan, lalo na sa mga lugar kung saan ang umiiral na pasilidad sa pag-aaral ay hindi umaabot sa mga katutubo. Magbibigay ito ng mga programa para sa libreng pag-aaral at iba pang karapatang pang-edukasyong nakalaan para sa mga katutubo sa pakikipag-ugnayan sa Kagawaran sa Edukasyon, Kultura at Isports at sa Komisyon para sa Mas Mataas na Kaalaman. Ito rin ay gagawa, sa loob ng nasasaklawang laang pondo, ng isang natatanging programa kasama ang pagsasanay sa wika at pangkabuhayan, kalusugang pampubliko at programa para sa tulong pampamilya at iba pang mga kaugnay na mga paksa.

Tutukuyin din nito ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na may kakayahan sa pagsasanay sa larangan ng kalusugan at hihikayatin at tutulungan silang makapagpatala sa mga paaralan sa medisina, „nursing, physical therapy” at iba pang kaugnay na mga kursong may kaugnayan sa propesyong pangkalusugan. Tungo sa hangaring ito, ang PKKP/NCIP ay magtatalaga ng isang kinatawan sa bawat tanggapan na siyang personal na gagawa ng mga nabanggit na tungkulin at siyang tatanggap ng mga sumbong mula sa mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan upang makagawa ng karampatang aksyon ang kinauukulang ahensya. Susubaybayan din nito ang mga gawain ng Pambansang Museo at iba pang katulad na ahensya ng pamahalaan na sa kabuuan ay nakaukol sa pamamahala at pagpapanatili ng mga makasaysayang gawa ng katutubo at magkakaroon ng tungkulin sa pagpapatupad ng iba pang gawaing ipinapalagay ng PKKP/NCIP na angkop at kinakailangan;

d) Tanggapan para sa Panlipunan-Pangkabuhayang Paglilingkod at Natatanging Gawain. Ang Tanggapan para sa Panlipunan-Pangkabuhayang Paglilingkod at Natatanging Gawain ay maglilingkod bilang isang Tanggapan kung saan ang PKKP/NCIP ay makikipag-ugnayan sa ibang ahensya ng pamahalaan na sadyang nakatuon sa pagpapatupad ng iba-ibang mga batayang panlipunan-pangkabuhayang paglilingkod, mga patakaran, plano at programang nakakaapekto sa mga katutubong pamayanan/katutubo upang matiyak na ang mga ito ay maayos at direktang napapakinabangan nila. Ito rin ang may pananagutan sa iba pang gawaing ipinapalagay ng PKKP/NCIP na angkop at kinakailangan;

e) Tanggapan para sa Paghubog-kapangyarihan at mga Karapatang Pantao. Ang Tanggapan para sa Paghubog-kapangyarihan at mga Karapatang Pantao ang magtitiyak na ang mga karapatang panlipunan, pampulitika, pangkalinangan at pangkabuhayan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/Katutubong Pamayanan ay igagalang at kikilalanin. Titiyakin din nito na ang mga pamamaraan sa pagbubuo ng kakayanan ay maitatatag, at ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay mabigyan ng lahat ng pagkakataon, kung kanilang pipiliin, para sa paglahok sa lahat ng mga antas ng paggawa ng mga pasya. Gayundin, titiyakin nito na ang mga batayang karapatang pantao, at iba pang mga karapatan na maaaring matukoy ng PKKP/NCIP, batay sa mga umiiral na mga batas, panuntunan at patakaran, ay pinangangalagaan at itinataguyod.

g) Tanggapan para sa Pangangasiwa. Ang Tanggapan sa Pangangasiwa ay magbibigay sa PKKP/NCIP ng pangkabuhayan, mahusay at mabisang paglilingkod na may kaugnayan sa mga tauhan, pananalapi, talaan, kagamitan, seguridad, gamit at iba pang kaugnay na mga paglilingkod. Ito rin ang mamamahala ng Pondo para sa Lupaing Ninuno.

h) Tanggapan Panlegal. Magkakaroon ng Tanggapang Panlegal na magpapayo sa PKKP/NCIP sa lahat ng mga bagay kaugnay sa usaping panlegal ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan at may pananagutan sa pagbibigay sa mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ng tulong panlegal sa paglilitis na may kaugnayan sa kapakanan ng katutubong pamayanan. Ito ang magsasagawa ng unang pagsisiyasat batay sa mga sumbong ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan laban sa mga taong pinaniniwalaang lumabag sa karapatan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan. Batay sa kanyang mga natuklasan, ito ang mangunguna sa pagsasampa ng angkop na legal o administratibong reklamo sa PKKP/NCIP.

SEKSYON**47**

Iba Pang mga Tanggapan. Ang PKKP/NCIP ay may kapangyarihang magbuo ng karagdagang mga tanggapan na maaari nitong ituring na kinakailangan batay sa umiiral na mga tuntunin at patakaran.

SEKSYON**48**

Mga Tanggapang Panrehiyon at Panlabas. Ang mga umiiral na panrehiyon at panlabas na tanggapan para sa katutubo ay mananatili sa ilalim ng pinalakas na balangkas ng organisasyon ng PKKP/NCIP. Ang iba pang tanggapang panlabas ay lilikhain kung saan naaangkop at ang huwaran sa paglalagay ng mga kawani ay pagpapasyahan ng PKKP/NCIP: Sa kondisyon na sa mga lalawigan kung saan mayroong mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ngunit walang mga tanggapang panlabas, ang PKKP/NCIP ay magtatayo ng mga tanggapang panlabas sa mga nasabing lalawigan.

SEKSYON**49**

Tanggapan ng Punong Tagapagpaganap. Ang PKKP/NCIP ay magbubuo ng Tanggapan ng Punong Tagapagpaganap na siyang magsisilbi bilang Kalihiman. Ang tanggapan ay pamumunuan ng isang Punong Tagapagpaganap na hihirangin ng Pangulo ng Pilipinas sa tagubilin ng PKKP/NCIP sa isang palagiang posisyon. Ang paglalagay ng tauhan ng tanggapan ay pagpapasyahan ng PKKP/NCIP batay sa umiiral na mga tuntunin at patakaran.

SEKSYON**50**

Sangguniang Kapulungan. Isang kapulungan na binubuo ng mga tradisyunal na mga pinuno, nakatatanda at kinatawan ng kababaihan at kabataan ng iba-ibang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ang pana-panahong bubuun ng PKKP/NCIP upang magpayo dito hinggil sa mga usaping may kaugnayan sa mga suliranin, adhikain at kapakanan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan.

KABANATA VIII: PAGTUKOY, PAGSUSUKAT AT PAGKILALA SA LUPAING NINUNO

SEKSYON

51

Pagtukoy, Pagsusukat at Pagkilala ng mga Lupaing Ninuno. Ang Sariling Pagtukoy at Pagsusukat (Self-Delineation) ang magiging gabay na panuntunan sa pagtukoy at pagsusukat ng mga lupaing ninuno. Sa gayon, ang mga kinauukulang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay may tiyak na gampanin sa lahat ng mga gawaing kaugnay nito. Ang Sinumpaang Salaysay ng mga Nakatatanda hinggil sa lawak ng mga kalupaan at mga kasunduang ginawa/pinasok o mga tratado sa mga kalapit na Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan, kung mayroon man, ay mahalaga sa pagpapasya sa lawak at pagmamayari ng mga tradisyunal na kalupaan. Gagawin ng pamahalaan ang mga kinakailangang hakbang upang matukoy ang mga lupang tradisyunal na sinasakop ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan at titiyakin ang mabisang pangangalaga sa kanilang mga karapatan sa pagmamay-ari ng mga ito. Magasasagawa ng mga hakbanging angkop sa kalagayan, upang tiyakin ang karapatan ng mga kaukulang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa lupang maaaring hindi na sila lamang ang naninirahan, subalit kanilang nakaugaliang gamitin para sa kanilang ikinabubuhay at nakaugaling mga gawain, lalo na ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na gumagala pa rin hanggang sa kasalukuyan at/o mga palipat-lipat na magbubungkal.

SEKSYON

52

Mga Pamamaraan sa Pagtukoy at Pagsusukat. Ang pagtukoy at pagsusukat ng mga lupaing ninuno ay gagawin nang naaayon sa mga sumusunod na pamamaraan:

a) Mga Lupaing Ninuno na Natukoy/Nasukat Bago pa ang Batas na ito. Ang mga itinatadhana sa ilalim nito ay hindi sasaklaw sa mga lupa/lupaing ninuno na natukoy/nasukat na sa pamamagitan ng Pangasiwaang Kautusan Bilang 2, serye ng 1993 ng Kagawaran sa Kalikasan at Likas-Yaman (DENR-DAO93-02), o maging sa mga lupa/lupaing ninuno na natukoy/nasukat sa ilalim ng ibang programa ng pamayanan sa lupaing ninuno bago pa magkabisa ang Batas na ito. Ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan nagmamay-ari ng mga lupa/lupaing ninuno na natukoy/nasukat na bago pa magkabisa ang batas na ito ay may karapatang humiling ng Katibayan ng Pagkilala sa Lupaing ninuno sa lugar kahit hindi sumailalim sa pamamaraang binabanggit dito;

b) Kahilingan sa Pagtukoy/Pagsusukat. Ang pamamaraan sa pagtukoy/pagsukat sa isang tiyak na paligid ay maaaring simulan ng PKKP/NCIP sa pahintulot ng kinauukulang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan, o sa pamamagitan ng kahilingan sa pagtukoy/pagsukat na ihinain sa PKKP/NCIP ng nakararaming kasapi ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan;

k) Pormal na Pagtukoy/pagsukat. Ang pormal na pagtukoy/pagsukat ng mga hangganan ng lupaing ninuno, kabilang na ng sensus ng lahat ng kasapi ng pamayanang naroroon, ay kagyat na gagawin ng Tanggapan para sa Lupaing Ninuno sa oras na hilingin ng mga kaukulang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan. Ang pagtukoy/pagsukat ay gagawin sang-ayon sa pakikipag-ugnayan sa kinauukulang pamayanan at sa lahat ng panahon ay isasaalang-alang ang tunay na pakikisangkot at paglahok ng mga kasapi ng kinauukulang pamayanan;

d) Kinakailangang Katunayan. Ibibilang sa mga katunayan ng Pag-aangkin sa Lupaing Ninuno ang Sinumpaang Salaysay ng mga nakatatanda o pamayanan, at isa (1) sa mga iba pang mga kasulatan na tuwiran o di-tuwirang nagpapatunay sa pagmamay-ari o pagsaklaw sa konsepto ng nagmamay-ari, sa mga lugar na mula sa panahonhang hanggang abot ng alaala ay pag-aari, ariarian o inaangking ariarian ng katutubong pamayanan o katutubo sa konsepto ng pagmamay-ari, na alinman sa mga sumusunod na tunay na kasulatan:

1) Nasusulat na salaysay ng mga kaugalian at pinagkaugalian ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan;

2) Nasusulat na salaysay ng mga balangkas pampulitika at linangan/institusyon ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan;

3) Mga larawan na nagpapakita ng mahabang panahon ng pagsaklaw tulad ng mga lumang pagpapaunlad, libingan ng mga yumao, sagradong lugar at mga lumang pamayanan;

4) Pangkasaysayang paglalahad, kabilang ang mga pagkakaisa at kasunduan hinggil sa mga hangganan, na pinagkasunduan ng mga kaukulang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan at iba pang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan;

5) Plano ng pagsusukat at mga guhit ng mapa;

6) Mga palatauhang datos (anthropological data);

7) Mga talaan ng karuktungan ng kapanganakan;

8) Mga larawan at naglalarawang kasaysayan ng mga nakaugaliang komunal na mga gubat at lugar pangasuhan;

9) Mga larawan at naglalarawang kasaysayan ng nakaugaliang palatandaan katulad ng mga bundok, ilog, sapa, burol, hagdan-hagdang palayan at iba pang katulad; at

10) Nakasulat na mga pangalan at lugar na hango sa mga katutubong wika ng pamayanan;

e) Paghahanda ng mga Mapa. Batay sa mga pagsisiyasat at natuklasang katotohanang batay dito, ang Tanggapan para sa Lupaing Ninuno ng PKKP/ NCIP ay maghahanda ng isang mapa ng sukat ng buong paligid, buo at may teknikal na paglalarawan, at isang paglalarawan sa mga likas na katangian at mga palatandaang naroon;

g) Ulat ng Pagsisiyasat at Iba pang mga Kasulatan. Isang kumpletong sipi ng naunang sensus at isang ulat sa pagsisiyasat ang gagawin ng Tanggapan sa Lupaing Ninuno ng PKKP/NCIP;

h) Patalastas at Paglalathala. Isang sipi ng bawat kasulatan, kasama ang sipi na nakasalin sa wikang katutubo ng kaukulang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ng mga ito, ang ididikit sa isang lantad na lugar nang hindi bababa sa labinlimang (15) araw. Ang kopya ng kasulatan ay ipapaskel din sa lokal, panlalawigan at panrehiyong tanggapan ng PKKP/NCIP, at ipalalathala sa isang pahayagang may malaganap na sirkulasyon minsan isang linggo sa loob ng dalawang (2) magkasunod na linggo upang mabigyan ng pagkakataon ang iba pang may pag-aangkin sa mga saklaw na kalupaan na maghain ng pagtutol dito sa loob ng labinlimang (15) araw matapos ang araw ng paglalathala: Datapwa², sa mga lugar na walang pahayagan, ang pagbabalita sa istasyon ng radyo ay isang matuwid na kapalit: Datapwa², kahit ang pagdidikit lamang ay itinuturing nang sapat kung ang parehong pahayagan at istasyon ng radyo ay hindi magagamit;

i) Paglilipat sa PKKP/NCIP. Sa loob ng labinlimang (15) araw mula sa araw ng paglalathala na nakasaad sa itaas, at ng mga pamamaraan sa pagsisiyasat, ang Tanggapan para sa Lupaing Ninuno ay maghahanda ng isang ulat sa PKKP/NCIP na sinasang-ayunan nang buong puso ang pag-aangkin na ipinapalagay na may sapat na katunayan. Subalit, kung ang katibayan ay ipinapalagay na hindi sapat, ay hihingi ng karagdagang katibayan ang Tanggapan para sa Lupaing Ninuno: Sa kondisyon, na ang Tanggapan para sa Lupaing Ninuno ay hindi tatanggap ng anumang pag-aangkin na ipinapalagay na mali o may daya matapos ang pagsusuri at pagsisiyasat: Sa karagdagang kondisyon, na sa kalagayan ng hindi pagtanggap, bibigyan ng Tanggapan para sa Lupaing Ninuno ang umaangkin ng naaayong pansin, at sipi ng lahat ng kinauukulan, na nagsasaad ng kadahilanan sa hindi pagtanggap. Ang di-pagtanggap ay maaaring habulin sa PKKP/NCIP: Sa kondisyon, bukod pa roon, na sa kalagayan kung saan ang may magkatunggaling pag-aangkin sa hanay ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan hinggil sa mga hangganan ng inaangking lupaing ninuno, paghaharapin ng Tanggapan para sa Lupaing Ninuno ang nagtatalong mga panig at tutulungan silang magkaroon ng panimulang pagsasaayos ng hidwaan na walang kinikilingan sa ganap na matalinong paghuhusgang nakasaad sa seksyon sa ibaba.

l) Pagsasauli sa Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ng mga Lugar sa Loob ng Lupaing Ninuno na Pinamamahalaan ng mga Ahensya ng Pamahalaan. Ang Tagapangulo ng PKKP/ NCIP ay magpapatotoo na ang sakop ng lugar ay isang lupaing ninuno. Ang mga Kalihin ng Kagawaran ng Repormang Pansakahan, Kagawaran sa Kapaligiran at Likas-Yaman, Kagawaran sa Panloob at Panlokal na Pamahalaan, at Kagawaran sa Katarungan, ang Komisioner ng Korporasyon sa Pambansang Pag-unlad, at iba pang ahensya ng pamahalaan na umaangkin sa pananakop sa mga lugar ay bibigyan ng babala tungkol dito. Ang nasabing babala ay magbibigay wakas ng anumang legal na batayan para sa pananakop na dating angkin ng mga naturang ahensya sa naturang mga lugar.

l) Pagbibigay ng Katibayan ng Pagkilala sa Lupaing Ninuno. Ang mga lupaing ninuno ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na pormal nang natukoy/nasukat ng PKKP/NCIP ay gagawaran ng Katibayan ng Pagkilala sa Lupaing Ninuno (CADT) sa pangalan ng kaukulang pamayanan, na naglalaman ng listahan ng lahat ng mga natukoy sa sensus; at

m) Pagpapatala ng Katibayan ng Pagkilala sa Lupaing Ninuno. Itatala ng PKKP/NCIP ang mga naibigay na titulo sa lupaing ninuno (CADT) at mga katibayan ng pagkilala sa mga lupang ninuno sa Tanggapan ng Patalaan ng mga Titulo/ Ari-arian ng lugar na kung saan matatagpuan ang lupain.

SEKSYON

53

Pagtukoy/pagsukat at Katibayan ng Pagkilala sa mga Lupang Ninuno.

a) Ang pagbabahagi ng mga kalupaan sa loob ng anumang lupaing ninuno at pagkakaloob ng mga bahagi nito sa isang tao o katutubong samahang nag-aangkin ay ibibigay sa kaukulang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan upang pagpasyahan ng naaayon sa kaugalian at pinagkaugalian;

b) Ang isang tao o mga samahan ng katutubong nag-aangkin ng lupang ninuno na wala sa loob ng lupaing ninuno, ay maaaring pormal na patunayan ang kanilang pag-aangkin sa pamamagitan ng pagpapatala ng kanilang mga kahilingan sa pagtutukoy at pagsusukat sa Tanggapan para sa Lupaing Ninuno. Ang isang tao o kinikilalang pinuno ng pamilya o angkan ay maaaring magpatala ng kanilang kahilingan sa kaniyang pangalan o sa ngalan ng kaniyang pamilya o angkan, ayon sa ayos ng pagkakasunod-sunod;

k) Ang talaan ng kahilingan (application form) ay kailangang may kasamang mga patunay ng nasabing pag-aangkin na may kasamang sinumpaang salaysay ng mga nakatatanda sa pamayanan at iba pang mga dokumentong tuwiran o di-tuwirang nagpapatunay sa pagmamay-ari o paninirahan sa mga lugar simula sa panahong hanggang abot ng alaala ay pagmaymay-ari o pang-aangkin bilang may-ari ng isang tao o samahan ng mga tao ang naturang mga lugar, na maaring alin man sa mga tunay na dokumentong inisa-isa sa Sek. 52 (d) ng Batas na ito, kasama ang mga pahayag sa buwis at patunay ng mga pagbabayad ng buwis;

d) Ang Tanggapan para sa Lupaing Ninuno ay maaaring humingi mula sa bawat isang nag-aangkin ng lupang ninuno na magbigay ng iba pang mga dokumento, mga sinumpaang salaysay at iba pang katulad, na sa palagay nito, ay maaaring makapagbigay-linaw sa katotohanan ng mga nilalaman ng kahilingan/pag-aangkin;

e) Pagkatanggap ng kahilingan para sa pagtukoy/pagsukat at pagkilala ng pag-aangkin sa lupang ninuno, ilalathala ng Tanggapan para sa Lupaing Ninuno ang kahilingan at isang sipi ng bawat dokumentong ibinigay kasama ang sipi ng nakasalin sa katutubong wika ng mga kinauukulang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa isang lantad na lugar ng hindi bababa sa labinlimang (15) araw. Ang sipi ng dokumento ay ipalalagay din sa mga tanggapang panlokal, panlalawigan at panrehiyon ng PKKP/NCIP at ipalalathala sa isang pahayagang may malawak na sirkulasyon minsan isang linggo sa loob ng dalawang (2) magkakasunod na linggo upang bigyan ng pagkakataon ang ibang

nag-aangkin na makapagbigay ng pagtutol. Sa kondisyon, Na sa mga lugar na walang pahayagan, ang pagbabalita sa istasyon ng radyo ay sapat nang kapalit: Sa karagdagang kondisyon, Na kahit ang pagdidikit lamang ay maituturing nang sapat kung ang parehong pahayagan at istasyon ng radyo ay hindi magamit.

g) Labinlimang (15) araw mula sa araw ng paglalathala, ang Tanggapan para sa Lupaing Ninuno ay magsisiyasat at magsusuri ng bawat isang kahilingan, at kung makikitang karapat-dapat, ay mag-uutos ng pagsukat sa bahagi ng lugar na inaangkin. Ang Tanggapan para sa Lupaing Ninuno ay tatanggi sa anumang pag-aangkin na ipinapalagay nitong mali o may daya matapos ang pagsisiyasat at pagpapatunay. Sa kalagayan ng di-pagtanggap, ang Tanggapan para sa Lupaing Ninuno ay magbibigay sa humihiling ng kaukulang pabatid, na may sipi ang lahat ng kinauukulan ng dokumento na naglalaman ng mga dahilan sa pagtanggi. Ang di-pagkakatanggap ay maaaring i-apela sa PKKP/NCIP. Sa kalagayan ng magkatunggalaing pag-aangkin ng isang tao o samahan, paghaharapin ng Tanggapan para sa Lupaing Ninuno ang magkatunggaling panig at tutulungan silang magkaroon ng panimulang pagsasaayos sa hidwaan, ng walang pagtatangi upang ganap itong maghukom nang naaayon sa itinatadhana ng Seksyon 62 ng Batas na ito. Sa lahat ng usapin/pagdinig sa pagtukoy/pagsukat ng mga lupaing ninuno na tinutukoy dito, ang Patnugot ng mga Lupa (Director of the Lands Management Bureau) ang kakatawan sa kapakanan ng Republika ng Pilipinas;

h) Ang Tanggapan para sa Lupaing Ninuno ay maghahanda at magbibigay ng ulat sa bawat isa at lahat ng mga kahilingan na natukoy at nasukat sa PKKP/NCIP, na kung sino naman ang magtatasa ng mga ulat na ibinigay. Kung nakita ng PKKP/NCIP na ang mga kailangan sa pag-aangkin ay karapat-dapat, ito ay magbibigay ng isang Katibayan ng Pagkilala sa Lupaing Ninuno (CALT), na nagpapahayag at nagpapatunay ng pag-aangkin ng isang tao o korporasyon (pamilya o angkan) sa mga lupaing ninuno.

SEKSYON

54

Mga Mapanlinlang na Pag-aangkin. Ang Tanggapan para sa Lupaing Ninuno ay maaari, sa pamamagitan ng nakasulat na kahilingan mula sa mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan, na balik-aralan ang umiiral na mga pag-aangkin na maaaring mapanlinlang na nakamit ng, at ibinigay sa, sinumang tao o pamayanan at ito ay maaaring ipawalang-bisa ng PKKP/NCIP matapos ang naaayong babala at pagdinig sa lahat ng panig ng nasasangkot.

SEKSYON

55

Mga Karapatang Komunal. Sang-ayon sa pasubaling nakasaad sa Sek. 56 ng Batas na ito, ang mga lugar sa loob ng lupaing ninuno, natukoy/nasukat man ito o hindi, ay ipinapalagay na pinamamalagiang komunal o pampamayanan: Sa kondisyon, Na ang karapatang komunal sa ilalim ng Batas na ito ay hindi ipapakahulugan bilang Komunidad sa Mga Ariarian (Co-ownership) na itinatadhana sa Batas ng Republika Bilang 386, na kilala sa tawag na Bagong Kodigo Sibil ng Pilipinas.

SEKSYON

56

Umiiral na mga Sistema/ Regimen sa Pagmamayari at ariarian. Ang mga karapatan sa pagmamay-ari sa loob ng mga lupaing ninuno na umiiral at/o kinikilala na bago pa magkabisa ang Batas na ito ay kikilalanin at igagalang.

SEKSYON

57

Mga Likas Yaman sa Loob ng Lupaing Ninuno. Ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay may natatanging karapatan sa pag-aani, pagkuha, pagpapaunlad o paggamit ng anumang likas-yaman sa loob ng mga lupaing ninuno. Ang di-kasapi ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay maaaring payagan na makibahagi sa pagpapaunlad at paggamit ng mga likas yaman sa loob ng panahong hindi bababa sa dalawampung (25) taon: Sa kondisyon, Na ang isang pormal at nakasulat na kasunduan ay isasagawa ng kinauukulang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan o ng isang pamayanan, alinsunod sa sarili nitong kaparaanan sa pagpapasya, na nagsasaad na sila ay sumasang-ayong pahintulutan ang ganoong pagkilos. Sa kondisyong panghuli, Na ang PKKP/NCIP ay maaaring gamitin ang mga kapangyarihan sa pagdalaw (visitorial powers) at gumawa ng angkop na hakbang upang mapangalagaan ang karapatan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa ilalim ng ganitong mga kasunduan.

SEKSYON

58

Mga Pagsasaalang-alang sa Kapaligiran. Ang mga lupaing ninuno o bahagi nito, na mahalaga bilang maselan na tubig-himpilan (watershed), mga bakawan (mangroves), mga kanlungan ng buhay-ilang, kagubatan, pinangangalagaang lugar, kagubatan o lugar para sa pagpapanumbalik ng kagubatan na natukoy ng mga angkop na ahensya nang may ganap na pakikilahok ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay pananatilihin, pamamahalaan at pauunlarin nang may ganap at mahusay na tulong ang mga ahensyang pampamahalaan. Kung pagpapasyahan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na isalin ang pananagutan sa mga nasabing lugar, ang naturang pasya ay dapat nakasulat. Ang pahintulot ng Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay dapat ginawa ayon sa kanilang mga katutubong batas na walang kapinsalaan sa mga batayang pangangailangan ng umiiral na batas sa malaya, nauuna at malinang na paghintulot; Datapwa't, ang pagsasalin ay pansamantala lamang at sa katapusan ay mababalik sa mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ayon sa isang programa para sa pagsasalin ng teknolohiya: Sa karagdagang kondisyon, Na walang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ang maaalis o maililikas dahilan sa layuning inisa-isa sa ilalim ng seksyon na ito nang walang nakasulat na pahintulot ang tiyak na taong binigyan ng kapangyarihan na magbigay ng pahintulot.

SEKSYON

59

Mga Itinatadhana Bago ang Pagbibigay ng Katibayan. Lahat ng kagawaran at iba pang pampamahalaang ahensya simula ngayon ay mahigpit na pinagbabawalang magbigay, mag-ulit/ magpanibago (renew) o magpahintulot ng anumang konsesyon, lisensya o paupa, o pumasok sa isang kasunduan sa pagbabahaginan sa produksyon, nang walang naunang katibayan mula sa PKKP/NCIP na ang maapektuhang lugar ay hindi sumasanib sa alinmang lupaing ninuno. Ang nasabing katibayan ay ibibigay lamang matapos ang isang aktwal na pagsisiyasat na isinagawa ng Tanggapan sa Lupaing Ninuno sa kinauukulang lugar: Sa kondisyon, Na walang katibayang ibibigay ang PKKP/NCIP nang walang malaya at nauuna, malinang at nakasulat na pahintulot ang kinauukulang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan: Sa karagdagang kondisyon, Na walang kagawaran, pampamahalaang ahensya o samahan sa kalakal na pagmamay-ari o pinamamahalaan ng pamahalaan ang maaaring magbigay ng bagong konsesyon, pahintulot o kasunduan sa pagbabahaginan sa produksyon habang mayroong nakabinbing na kahilingan para sa Katibayan sa Pagmamay-ari sa Lupaing Ninuno: Sa huling kondisyon, Na ang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay may karapatang pigilin o ipatigil, nang naayon sa Batas na ito, ang anumang proyektong hindi nakasunod sa mga kinakailangan sa pamamaraan ng pagsangguning ito.

SEKSYON

60

Hindi Kasama sa Pagbubuwis. Lahat ng lupaing pinatitibayang lupaing ninuno ay hindi kasama sa pagbabayad ng buwis na “real property”, natatanging pagbubuwis, at iba pang anyo ng paniningil maliban sa mga bahagi ng lupaing ninuno na sadyang ginagamit sa malawakang agrikultura, pangkomersyal na pagtatanim sa kagubatan at sa layuning paninirahan o may titulo na nakapangalan sa pribadong tao: Sa kondisyon, Na lahat ng paniningil ay gagamitin upang mapaayos ang pagpapaunlad ng mga lupaing ninuno.

SEKSYON

61

Pansamantalang Kapangyarihan sa Paghinging Tulong. Hangga’t hindi naitatag ang isang institusyong may kakayanan sa pag-susukat ng lupain, at mabisang makakaganap sa mga tungkuling nabanggit sa itaas, ngunit kahit kailan ay hindi lalampas ng tatlong (3) taon matapos ang pagsasabatas nito, ang PKKP/NCIP ay bibigyan ng kapangyarihan na hilingin sa pangkat na nagsa-surbey ng Kagawaran sa Kalikasan at Likas Yaman gayundin ang iba pang kasing-husay na mga pangkat na nagsa-surbey, sa pamamagitan ng isang Memorandum ng Kasunduan, na tukuyin/sukatin ang mga paligid ng lupaing ninuno. Ang Kalihim ng Kagawaran sa Kalikasan at Likas Yaman ay magbibigay ng hinihiling na kawani, sa loob ng isang (1) buwan matapos matanggap ang kahilingan ng PKKP/NCIP: Sa kondisyon, Na isasaad sa Memorandum ng Kasunduan, kasama ang iba pa, ang tadhana ng pagsasalin ng kaalamang teknolohiya sa PKKP/NCIP.

SEKSYON

62

Pag-aayos ng mga Hidwaan. Sa oras na o kapag may magkasalungat na interes sa lupa, at kung saan may magkalabang pag-aangkin sa loob ng mga lupaing ninuno na natukoy/nakasukat at nakamapa sa isang “survey plan”, na hindi malutas, didingin at huhukuman ng PKKP/NCIP ang usapin o hidwaan nagmumula sa pagtukoy at pagsukat ng lupaing ninuno, matapos ang karampatang pagbibigay-alam sa magkabilang panig, Sa kondisyon, Na kung ang hidwaan ay sa pagitan at/o sila mismong mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan hinggil sa tradisyunal na hangganan ng kani-kanilang mga lupaing ninuno, ang katutubong pamamaraan ang susundin. Ang PKKP/NCIP ay magpapahayag ng kinakailangang mga batas at alituntunin upang maipatupad ang kanyang gampanin sa pag-aayos ng hidwaan. Sa karagdagang kondisyon, Na anumang pasya, kautusan, gawad o hatol ng PKKP/NCIP sa anumang hidwaan sa lupaing ninuno o anumang bagay na may kaugnayan sa kahilingan, pagsasagawa, pagpapairal at pagpapakahulugan sa Batas na ito ay maaring ihain bilang “Petition for Review” sa Korte ng mga Apela (Court of Appeals) sa loob ng labinlimang (15) araw mula sa pagkatanggap ng sipi ng gawad o hatol na nabanggit.

SEKSYON

63

Nararapat na mga Batas. Ang mga kinaugaliang/ katutubong batas, mga pinagkaugalian at kinasanayan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa mga lupa kung saan ang hidwaan ay nagmula ay siya munang gagamitin sa mga usapin ukol sa paggalang sa mga karapatan sa ari-arian, mga pag-aangkin, pagmamay-ari, mga pagkakasunod-sunod na mana at pagsasaayos ng mga hidwaan sa lupa. Anumang pag-aalinlangan o kalabuan sa pagpapairal at pagbibigay-kahulugan sa mga batas ay lulutasin sa kapakinabangan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan.

SEKSYON

64

Mga Hakbang Panlunas. Ang sapilitang pagbawi (Expropriation) ay mapipilitang gamitin sa paglutas ng mga tunggalian sa interes na sinusunod ang panuntunang “kabutihan sa nakararami”. Ang PKKP/ NCIP ay gagawa ng nararapat na legal na hakbang upang ipawalang bisa ang mga titulong opisyal na nakatala ngunit nakamit sa hindi legal na paraan: Sa kondisyon, Na ang gayong pamamaraan ay titiyak na ang mga karapatan ng matuwid na may-ari ay igagalang: Sa karagdagang kondisyon, Na ang mga hakbang para sa pagpapawalang-bisa ay gagawin sa loob ng dalawang (2) taon mula sa pagkakabisa ng Batas na ito: Sa katapusang kondisyon, Na ang mga hakbang sa pagsasauli (reconveyance) ay isasagawa sa loob ng sampung (10) taon sang-ayon sa mga umiiral na batas.

KABANATA IX: HURISDIKSYON AT MGA PAMAMARAAN SA PAGPAPATUPAD NG MGA KARAPATAN

SEKSYON

65

Pagiging Pangunahin ng mga Kinaugaliang/ Katutubong Batas at mga Kaugalian. Ang mga hidwaan sa pagitan ng mga kapwa Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ay lulutasin sa pamamamgitan ng kinaugaliang/katutubong batas at kaugalian.

SEKSYON

66

Hurisdiksyon ng PKKP/NCIP. Ang PKKP/NCIP, sa pamamagitan ng kanyang mga Tanggapang Panrehiyon ang may tanging hurisdiksyon (jurisdiction) o kapangyarihan sa lahat ng mga pag-aangkin at hidwaan na tungkol sa mga karapatan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan: Dahil dito, walang hidwaang idudulog sa PKKP/NCIP maliban kung ang magkabilang panig ay naubusan na ng lahat na kaparaanan ng panlunas na itinatadhana sa ilalim ng kanilang mga kinaugaliang/ katutubong batas. Sa katuparan ng layuning ito, gagawa ng isang katibayan ang Kapulungan ng mga Nakatatanda/Pinuno ng tribo na lumahok sa pagtatangkang maayos ang hidwaang hindi rin nalutas, na ang katibayan ay isang kondisyon bago ang paghahain ng petisyon sa PKKP/NCIP.

SEKSYON 67	Mga Paghahabol sa Hukuman para sa Paghahabol (Court of Appeals). Ang mga kapasyahan ng PKKP/NCIP ay maaaring habulin sa Hukuman para sa Paghahabol sa pamamagitan ng isang “Petition for Review”.
SEKSYON 68	Pagpapatupad ng mga Pasya, Gawad at Kautusan. Sakaling sa pagtatapos ng panahong nakatadhana dito, walang paghahabol na mabubuo ang sinuman sa magkatunggaling panig, ang Punong Tagadinig ng PKKP/NCIP, sa sarili nitong pagkukusa o mula sa kahilingan ng isang panig, ay magbibigay ng isang “Writ of Execution” utos sa pagpapatupad na kinakailangan ng „sherif” o ng wastong opisyal/tauhan upang ipatupad ang pangwakas na pagpapasiya, kautusan o gawad ng Panrehiyong Punong Tagadinig ng PKKP/NCIP.
SEKSYON 69	Mala-Hukumang Kapangyarihan ng PKKP/NCIP. Ang PKKP/NCIP ay mayroong sumusunod na mga lakas at kapangyarihan: a. Magpahayag ng mga tuntunin at kautusan na sumasaklaw sa pagdinig at pag-aayos sa mga kasong ihinain dito gayundin ang ibang may kaugnayan sa mga panloob na tungkulin at mga kautusan at tuntunin na maaaring kailanganin sa pagpapatupad ng mga layunin ng Batas na ito;

	b. Mamahala ng mga sinumpaang salaysay, tawagin ang mga panig na may hidwaan, maglabas ng mga „subpoena” na nangangailangan ng pagdalo at pahayag ng mga saksi o ang paggawa ng mga aklat, kasulatan, kontrata, talaan, kasunduan at iba pang kasulatang may katulad na katangian na maaaring mahalaga sa makatarungang pagpapasya sa mga bagay na isinasailalim sa pagsusuri o pagdinig na ginagawa sa pagsasakatuparan ng Batas na ito; k. Pigilin ang sinumang taong nanghamak o lumapastangan sa hukuman, tuwiran man o hindi, at magpataw ng kaukulang parusa para dito; d. Ipatigil ang alinman o lahat ng mga batas na may kaugnayan o nagmula sa anumang kasong nakasampa dito kung saan, kung hindi kagyat na mapipigilan, ay maaaring magdulot ng maselan at di-mapagtatakpang pinsala sa alinmang panig sa kaso o malubhang maaapektuhan ang gawaing panlipunan at pangkabuhayan.
SEKSYON 70	Pansamantalang Utos sa Pagpigil (Retraining Order) o “Preliminary Injunction”. Walang mababang hukuman sa Pilipinas ang mgakakaroong ng kapangyarihan na magpalabas ng anumang kautusan na nagpipigil (restraining order) o kasulatan sa panimulang kautusan (writ of preliminary injunction) laban sa PKKP/NCIP o alinmang Tanggapan nito na binigyan ng kapangyarihan o inatasang duminig sa alinmang kaso, hidwaan o pagtatalong nagmula, o kailangan sa pagpapakahulugan sa Batas na ito at iba pang mga kaugnay na batas hinggil sa mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan at sa lupaing ninuno.

KABANATA X: PONDO PARA SA LUPAING NINUNO

SEKSYON

71

Pondo para sa Lupaing Ninuno. Sa pamamagitan nito ay bubuuin ang isang natatanging pondo, na makikilala bilang Pondo para sa Lupaing Ninuno, ang panimulang halaga na Isang Daan at Tatlung Milyong Piso (P130,000,000) ay itatalaga upang mabayaran ang mga lupang binawi, ang pagtukoy at pagsukat at pagpapaunlad sa lupaing ninuno. Ang halagang Limampung Milyong Piso (P50,000,000) ay magmumula sa kinita (gross income) ng Philippine Charity Sweepstakes Office (PCSO) mula sa operasyon ng lotto, Sampung Milyong Piso (P10,000,000) mula sa mga tinanggap na buwis (gross receipt) na ipinataw sa mga manlalakbay ng nakaraang taon, ang pondo ng Konseho sa Panlipunang Pagbabago (Social Reform Council) na nakalaan sa surbey at pagsusukat ng mga lupa/lupaing ninuno, at iba pang mapagkukunan na maituturing ng pamahalaan na naaangkop. Pagkatapos nito, ang nasabing pondo ay isasama na sa taunang Pangkalahatang Batas sa Paglalaan ng Gugulin (General Appropriations Act). Ang mga pondong lokal at nagmula sa ibang bansa na ibinigay para sa mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa pamamagitan ng pamahalaan ng Pilipinas ay padadaanin sa PKKP/ NCIP. Ang PKKP/NCIP ay maaari ring mangalap at tumanggap ng mga donasyon, bigay at iginawad sa anyo ng mga abuloy, at ang nasabing kaloob ay hindi papatawan ng buwis (income and gift taxes), mga singil o butaw na ipinapataw ng pamahalaan o anumang pampulitikang bahagi o mga ahensya nito.

KABANATA XI MGA KAPARUSAHAN

SEKSYON

72

Mga Gawaing May Parusa at iba pang Naaangkop na mga Multa. Sinumang tao na nakagawa ng paglabag sa alinman sa mga itinatadhana ng Batas na ito, katulad ng, subalit hindi limitado sa, walang pahintulot at/o labag sa batas na panghihimasok sa alinmang lupa o lupaing ninuno katulad ng nakasaad sa Sek. 21 at 24 Kabanata V, Sek. 33 Kabanata VI dito, ay mapaparusahan nang naaayon sa mga katutubong batas ng kaukulang mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan: Sa kondisyon, Na ang parusa ay hindi maaaring malupit, mapanghamak at hindi makatao: Sa kondisyon pa, Na hindi maaaring ipataw ang parusang kamatayan o pagbabayad ng sobra-sobrang multa. Ang tadhanang ito ay walang pagtatangi sa karapatan ng sinumang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan na makinabang sa pangangalaga ng mga umiiral na batas. Sa anumang kalagayan, sinumang tao na lumabag sa alinmang itinatadhana ng Batas na ito, kung mapapatunayang nagkasala, ay mapaparusahan ng pagkakabilanggo ng hindi bababa sa siyan (9) na buwan at hindi lalampas sa labindalawang (12) buwan o pagmumultahin ng hindi bababa sa Isandaang Libong Piso (P100,000) o hindi lalampas sa Limandaang Libong Piso (P500,000) o parehong multa at pagkakabilanggo kung pinagpasyahan ng hukuman. Dagdag dito, siya ay pipiliting magbayad sa kinauukulang Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan ng anumang pinsalang dinanas ng huli bilang kinalabasan ng ginawang paglabag sa batas.

SEKSYON

73

Mga Taong Maaring Mapatawan ng Parusa. Kung ang maysala ay may katauhang huridikal (juridical persons), lahat ng pamunuan nito, katulad ng, ngunit hindi limitado sa kaniyang Pangulo, Tagapamahala, o Punong Tagapagpaganap ang siyang mananagot sa lahat ng di-makatarungang galaw o kilos nito at siyang papatawan ng kasalanang kriminal, dagdag pa dito ang pagbawi sa kanilang lisyensya o katibayan ng pagpaparehistro. Datapawa't kung ang maysala ay isang pinuno ng pamahalaan, ang kaparusahan ng dis-qualification para manungkulan ay ipapataw rin.

KABANATA XII: PAGSASANIB NG TANGGAPAN PARA SA TAGA-HILAGANG KATUTUBONG PAMAYANAN (ONCC) AT TANGGAPAN PARA SA TAGA-TIMOG NA KATUTUBONG PAMAYANAN (OSCC)

SEKSYON

74

Pagsasanib ng ONCC at OSCC. Ang Tanggapan para sa Taga-Hilagang Katutubong Pamayanan (ONCC) at Tanggapan para sa Taga-Timog na Katutubong Pamayanan (OSCC), na nilikha sa ilalim ng Pampangasiwaang Utos Bilang 122-B at 122-C, ayon sa pagkakabanggit, ay pinagsasanib bilang mga tanggapang organiko ng PKKP/NCIP at magpapatuloy na gagampan sa ilalim ng pinasigla at pinalakas na katayuan upang makamtan ang mga layunin ng PKKP/NCIP: Sa kondisyon, Na ang mga posisyon ng Puno ng mga Kawani, mga Patnugot sa Kawanihan, Kinatawan ng Punong Tagapagpaganap, at mga Punong Tagapagpaganap, maliban sa posisyon ng Panrehiyong Tagapagpaganap at mas mababa pa

dito, ay inaalís na mula sa pagkakabisa ng Batas na ito: Sa kondisyon pa, Na ang mga opisyal at kawani ng mga inalis na mga tanggapan na may kakayahan ay maaaring humiling para muling itatalaga sa PKKP/NCIP at maaaring bigyan ng pangunang karapatan sa pagbubuo ng mga bagong gawang posisyon, nang naaayon sa mga katangiang itatalaga ng Komite sa Pagtatakda (Placement Committee): Sa karagdagang kondisyon, Na sa pangyayari kung saan ang isang katutubo at isang di-katutubo na may magkatulad na katangian ang magprisinta sa parehong posisyon, ang unang pagkakataon ay ibibigay sa una. Ang mga tanggapan at kawani na aalisin bunga ng pagsasanib ng mga tanggapang ito ay bibigyan ng karapatan sa pabuya sa halagang katumbas ng isa at kalahating (1 ½) buwang sahod sa bawat taon ng tuloy-tuloy at nakalulugod na paglilingkod o ang katumbas sa pinakamalapit na hating-bilang nito na may bentahe sa kanila batay sa pinakamataas na sahod na natanggap. Kung sila ay may karapatang tumanggap ng mga kabayaran sa pamamahinga at pag-alis, sila ay may layang mamili alinman sa mga benepisyo sa pagpapahinga sa trabaho o kabayaranang ibinibigay sa mga umalis na kawani katulad ng nakasaad dito. Ang mga pinuno at kawani na maaaring maibalik sa dating tungkulin ay magbabalik ng natanggap na benepisyo sa pagpapahinga sa trabaho o kabayaranang ibinigay sa umalis na kawani. Sa huling kondisyon, Na ang mga tinanggap na kawani ay kailangang makapasa sa katangian at pamantayang itinalaga ng Serbisyong Sibil at ng Komite sa Pagtatakda na binuo dito.

SEKSYON

75

Panahon ng Paglilipat. Ang ONCC at OSCC ay binibigyan ng anim (6) na buwan mula sa pagkakabisa ng Batas na ito upang tapusin ang kanilang mga gawain at gumawa ng awdit sa mga pera nito.

SEKSYON

76

Pagsasalin ng mga Pagmamay-ari at Kagamitan. Lahat ng mga tunay at personal na pagmamay-ari (real and personal properties) na lubos na nasa pagmamay-ari, o ariarian ng pinagsanib na mga tanggapang binanggit ay isasalin sa PKKP/NCIP na hindi na kinakailangan ng pagsasabi, pagsasalin at paglilipat ng titulo at gagawin sa parehong dahilan katulad ng pagtatago sa mga iyon ng dating tanggapan. Sa kondisyon, Na lahat ng mga kontrata, talaan at dokumentong may kaugnayan sa pagpapalakad ng mga pinagsanib na mga tanggapan ay isasalin sa PKKP/NCIP. Lahat ng mga kasunduan at kontratang papasukin ng pinagsanib na tanggapan ay mananatiling may lakas at bisa maliban kung tinatapos na, binago o sinusugan ng PKKP/NCIP.

SEKSYON

77

Komite sa Pagtatakda ng Kawani. Ayon sa mga tuntunin ng muling pagbabalangkas ng pamahalaan, isang Komite sa Pagtatakda ng Kawani ang bubuuin ng PKKP/NCIP, sa pakikipag-ugnayan sa Komisyon sa Paglilingkod Sibil, na tutulong sa makatarungang pagpili at paglalagay ng mga tauhan upang ang pinakamahusay at pinaka-karapat-dapat na mga tao ang maitatalaga sa muling binagong ahensya. Ang Komite sa Pagtatakda ng Kawani ay bubuuin ng pitong (7) Komisyonado at isang katutubong kinatawan mula sa una at pangalawang bahagdan ng samahan ng mga kawani sa OSCC at ONCC, mga samahang di-pampamahalaan na nakapaglingkod sa pamayanan ng hindi bababa sa limang (5) taon at mga samahang pantao na nabubuhay ng hindi bababa sa limang (5) taon. Sila ay gagabayan ng pamantayan ng pagpapanatili at pagtatalaga na gagawin ng lupong sanggunian (consultative body) at ng kaukulang tadhana ng batas sa paglilingkod sibil.

KABANATA XIII: MGA HULING TADHANA

SEKSYON 78 **Mga Natatanging Tadhana.** Ang Lungsod ng Baguio ay mananatili sa ilalim ng Batas na lumikha sa kanya. Ang lahat ng mga kalupaang ipinahayag bilang bahagi ng “townsite resevation” ay mananatiling gayon hanggang hindi binabago ang uri ng angkop na batas. Sa kondisyon, Na ang naunang karapatan sa lupa at titulong kinikilala at/o nakuha sa pamamagitan ng anumang panghukom at pamamahala at iba pang pamamaraan bago magkabisa ang Batas na ito ay mananatiling may bisa: Sa karagdagang kondisyon, na hindi isasama sa tadhanang ito ang anumang lugar na naging bahagi ng Baguio bago magkabisa ang Batas na ito.

SEKSYON 79 **Mga Laang Gugulin.** Ang halagang kinakailangan upang tustusan ang unang pagpapatupad ng Batas na ito ay magmumula sa kasalukuyang laang gugulin ng ONCC at OSCC. Matapos ito, ang halagang kinakailangan para sa patuloy na pagpapatupad ng batas na ito ay isasama sa taunang Pangkalahatang Batas sa Laang Gugulin.

SEKSYON 80 **Mga Tuntunin at Alituntunin sa Pagpapatupad.** Sa loob ng animnapung (60) araw matapos ang paghirang, ang PKKP/NCIP ay gagawa ng kinakailangang mga tuntunin at alituntunin sa pagpapatupad (Implementing Rules and Regulations [IRR]), sa pakikipagsangguni sa mga Komite sa Pambansang Katutubong Pamayanan sa Mababang Kapulungan at sa Senado para sa mabisang pagpapatupad ng batas na ito.

SEKSYON 81 **Nakalaang Tadhana.** Hindi maapektuhan ng Batas na ito sa anumang paraan ang mga karapatan at kapakinabangan ng mga Katutubong Pamayanang Kultural/ Katutubong Pamayanan sa ilalim ng ibang kumbensyon, mga mungkahi, pandaigdigang kasunduan, pambansang batas, gawad, kaugalian at kasunduan.

SEKSYON 82 **Tadhana sa Pagkakahiwalay.** Sa pagkakataon na alinman sa itinatadhana ng Batas na ito o alinmang bahagi dito ay isinaad na hindi sang-ayon sa Saligang Batas ng isang may kakayahang hukuman, ang ibang tadhana ay hindi maapektuhan.

SEKSYON 83 **Tadhanang Nagpapawalang Bisa.** Ang Panguluhang Utos Bilang 410, Pampangasiwaang Utos Bilang 122-B at 122-C, at lahat ng iba pang mga batas, utos, tuntunin at kautusan o mga bahagi nito na salungat sa Batas na ito ay ipinapawalang bisa o binabago nang naaayon dito.

SEKSYON 84 **Pagkakabisa.** Ang Batas na ito ay magkakabisa sa loob ng labinlimang (15) araw matapos na mailathala sa Official Gazette o alinman sa dalawang (2) pahayagang may malawak na sirkulasyon.

PINAGTIBAY:

(NILAGDAAN)

JOSE DE VENECIA, JR.

Speaker of the House of Representatives

(NILAGDAAN)

ERNESTO M. MACEDA

President of the Senate

Ang batas na ito ay pinagsanib na Senate Bill 1728 at House Bill No. 9125 na isinabatas ng Senado at HOR noong IKA-22 ng Oktubre, 1997.

(NILAGDAAN)

ROBERTO P. NAZARENO

Secretary General, HOR

(NILAGDAAN)

LORENZO P. LEYNES, JR.

Secretary Of The Senate

PINAGTIBAY; IKA 29 NG OKTUBRE, 1997

(NILAGDAAN)

FIDEL V. RAMOS

President Of The Philippines

Isinalin sa Pilipino ng PANLIPI (Legal Assistance Center for Indigenous Filipinos), June, 1999.

TUNGKOL SA AI

Ang AMNESTY INTERNATIONAL (AI) ay isang pandaigdigang organisasyon ng mga aktibistang kumikilos para sa karapatan pantao. Ito ay grupo ng mga boluntaryong aktibista na nagbibigay ng kanilang panahon at lakas para sa mga biktima ng paglabag sa karapatang pantao. Pinagtutuunan ng AI ang makipagtulungan at magtaguyod ng proteksyon sa karapatang pantao para sa lahat.

Ang AI ay isang organisasyong nangangampanya para sa karapatang pantao. Ito ay nagsasaliksik, nagdudokumento at nag-uulat ng mga pang-aabuso. Nagiging daan din ito para sa karaniwang tao na makapagsalita at magprotesta para sa mga biktima ng paglabag sa karapatang pantao.

Demokratiko at may sariling pamamahala ang AI. Ito ay may mahigit 2.2 milyong kasapi at tagapagtaguyod sa mahigit 150 bansa sa buong mundo. Ang kalakhang pondo ng AI ay mula sa mga kontribusyon ng mga kasapi at donasyon ng publiko.

VISION AND MISSION

Mithiin ng AI ang isang mundo kung saan tinatamasa ng bawat tao ang lahat ng karapatang pantao na nakatakda sa Universal Declaration of Human Rights (UDHR) at sa iba pang internasyunal na pamantayan. Tungo sa katuparan ng mithiing ito, misyon ng AI na magsagawa ng mga pagsasaliksik at pagkilos upang maiwasan at tuluyang mawakasan ang mga pangaabuso sa karapatang pantao.

MGA PAGPAPAHALAGA (CORE VALUES)

Internasyunal na Pagkakaisa, Epektibong Pagkilos para sa Indibidwal na Biktima, Pandaigdigang Saklaw, Ang Karapatang Pantao ay Pandaigdigan at Di-nahahati, Walang Kinikilingan at May Kasarinlan, Demokrasya at Respeto sa Isa't-isa

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

Amnesty International
Philippines
18 A Marunong Street
Central District
Quezon City
1100 Philippines

T +632 4338100
F +632 9276008
E section@amnesty.org.ph
W www.amnesty.org.ph